

כאמרתו קרין אל אדם בנפשו... משה סמטוביץ ונחום (ה'תשס"ח)...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי עירימת"
רחוב שאגת אריה 17/25
קרית ספר 71019 מודיעין עילית
ארץ ישראל

גליון מספר 338

הוציאת ע"י בנים הנה"ג
הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון
לע"נ הר"ר צבי בדר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ד"ל

מסכת סנהדרין דף מז – דף נג

בס"ד, מז ניסן התש"ע.

ברשעים גמורים כתיב (ירמיהו טז, ד), "לא יספרו ולא יקברו כדומן על פני האדמה יהיו". אלא שלא נספד בכבוד, ולא נקבר בכבוד עד שנתבזה. והרמב"ן בתורת האדם (ריש אות יט) הוסיף, דבגוונא ד"חיה גוררתו" נמי מיירי שאחר כך נקבר. ובחידושי הר"ן כתב, דלעולם יש לומר דלא נספד כלל, והא דמצינו שנאמר גבי רשעים גמורים, היינו משום דאינו מספיק למרק עוונותיהם, לא אמרינן דהווי להו סימן יפה, אבל לאדם בינוני שבוודאי מכפר לו, סימן יפה הוא. והתוס' לעיל (מו: ד"ה קבורה כתבו לגבי קבורה, דמיירי הכא שנקבר, אלא שלא נקבר לפי כבודו. דאי בלא נקבר כלל, אמאי הוי סימן יפה שנפרעין ממנו, דאדרבא על ידי הקבורה אית ליה כפרה, כדאמרינן בגמ' התם.

ו) [גמ', תא שמע סימן יפה למת וכו' שמע מינה יקרא דשכבי הוא שמע מינה. ולכאורה קשה, דאף דמוכח מהתם דאיכא יקרא דשכבי, מכל מקום דילמא יקרא דחיי נמי איכא, ואם כן באמר "לא תספרו לההוא גברא" אכתי תיבעי לן אי שומעין לו או לא. ובחידושי רבינו יונה כתב, דהשתא פשיטא לתלמודא דליכא אלא חד טעמא, או משום שכבי, או משום חיי, ולהכי פשיט מדרבי נתן. ולכאורה יש לומר נמי, דכשאומר לא תספרונו ומגלה שרצונו בדוקא שלא יספרוהו, אף אי איכא יקרא דחיי, אין עומד היקרא דחיי נגד היקרא דשכבי].

ז) גמ', לפי שאין קוברים רשע אצל צדיק. פירש רבינו יהונתן מלונול, דהיינו משום בזיון, אי נמי מפני שהרשע נידון בגדיהם ומעלה עשן בתוך קברו, וצער הוא לעצמות הצדיק. [ועיין בחגיגה (טו:)] לעניין קוטרא דנפיק מקברו של [אחר]

ח) גמ', כך אין קוברים רשע גמור אצל רשע קל. כתב הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין הקבורה אות כט), דכמו כן אין קוברים צדיק וכשר בינוני אצל חסיד גמור ומפולג, דאמרינן במועד קטן (כה:)] כי נח נפשיה דרב הונא ואסקוהו לארץ ישראל אמרו היכא נינחיה נינחיה גבי ר' חייא דרב הונא ריבץ תורה בישראל ור"ח ריבץ תורה בישראל, ובהוא צורבא מרבנן אמרינן (שם יז). עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערה דדייני וקבלוהו דעביד כרבי אלעאי וכו'. וכעין זה כתב האור זרוע (הלכות אבלות סימן תכב), דאין קוברים צדיק אצל חסיד, וצדיק היינו שמקיים את התורה כדינה, וחסיד היינו שמקדש עצמו במותר לו. ומכל מקום קוברים בעל תשובה אצל מי שהוא צדיק מעיקרו.

ט) גמ', שני קבורות גמרא גמירי לה. הרמב"ם (בפי"ד מסנהדרין ה"ט) כתב, אלא שתי קבורות מתקנין להן בית דין וכו', ודבר זה הלכה מפי השמועה. ולא הזכיר שם הא דאין קוברים צדיק אצל רשע, ורשע גמור אצל רשע קל, כן לא הזכיר בהלכות אבל. ובשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן שמא, ג) ביאר, דסבר דלא קימא לן כן. (עיין שם).

י) רש"י ד"ה הואיל ונדחה, בתוה"ד, כדתניא מעם הארץ פרט למומר. ובחידושי הר"ן הקשה, דלקמן (ק"ב): אמרינן דטעם פסול קרבנות של אנשי

א) גמ', נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו וכו'. פירש רש"י בד"ה על מטה בתוה"ד, שהוא עצמו נתבזה ולא חש לכבוד עצמו במה שביזה את אביו, ובמכות (כד). בד"ה נבזה פירש, שנבזה בעיני חזקיהו, אביו שנמאס בעבודת גילולים. ובתהילים (טו, ד) פירש, דהנבזה להקדוש ברוך הוא, בעיניו הוא נמאס, כגון חזקיהו וכו'.

ב) [רש"י ד"ה על מטה, כדי שיתיסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש. וקשה, הא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ויש לומר דמצוה שאני, וכדאמרינן בסוטה (מא:), ואף דלעיל (יט:)] אמרינן להאי סברא בדעת רבי יהודה, ורבנן פליגי, מהא דסוטה מוכח, דהיכא דהמצוה לכבוד שמים, מודו בה רבנן. (א.ג.) ועיין בשלהי האות הבאה].

ג) גמ', משום כפרה דאבוה. בהגהות הב"ח (אות א) הקשה, דאי יקרא דחיי הוא, ליכא כפרה לאבוה כדמוכח בסמוך. והחמרא וחיי חילק בין הספד לבזיון, דהבזיון ודאי שייך למת עצמו. אמנם בחידושי רבינו יונה, הקשה להאי קושיא, והוכיח דאין לחלק בין הספד לכבוד גופו ממש, דהא בסמוך מייתינן ראייה מהלינו להביא לו ארון ותכריכים, ומדמינן לה להספד. ותירץ, דהשתא סבירא לן, דאף להאי גיסא דהוי יקרא דחיי, הוי נמי יקרא דשכבי, ולהכי אית למת כפרה. אבל מתא שמע הלינו לכבודו וכו' בעי למימר דילמא ליכא יקרא דשכבי כלל, ורק יקרא דחיי, ולהכי שפיר מייתינן התם ראייה ממת שלא נספד. ובאמת הוי מצי התם לאתווי נמי מהא דחזקיהו. ובשו"ת מהר"י לבית לוי (כלל ה, סימן מט וציינו הגרע"א בגליון הש"ס) כתב, דבאמת לא גרסינן כלל "כי היכי דתיהוי כפרה וכו'", אלא קושיית הגמ' מאי טעמא משהי ליקרא דישראל, ומשני ישראל גופיהו ניחא להו וכו', והוכיח כן מרש"י ד"ה על מטה, שכתב שעשה חזקיהו כן כדי שיתייסרו האחרים, ועל כרחק דלא גריס בגמ' דמשום כפרה עשה כן. אלא דישראל מחלו ליקרייהו משום קידוש ה'. ובמרומי שדה כתב, דהכא הכפרה לאו משום צערו ובזיונו, אלא על ידי מה שנתייסרו האחרים ונתקדש שם שמים מחמת גופו, ולכך פירש רש"י טעמא דיתייסרו האחרים.

ד) גמ', תא שמע אמר להן אל תספרונו בעיירות וכו' ליתייקרו בי ישראל טפי. הקשה בשו"ת מהר"י לבית לוי (כלל ה, סימן מט), הא כהאי קושיא ממש כבר הקשו בגמ' לעיל (מו:)] מ"וספרו לו כל ישראל" וכן מ"הוי אדון יספרו לך". ומאי דמשני הכא, נמי, דחו שם. ותירץ, דכוונת הקושיא כאן, אי הוי יקרא דחיי, איך יכול רבי למנוע הכבוד מאותן עיירות שעובר עליהן שזכו להתכבד בהספדו, ואף שיכולים לילך לכרכים הגדולים, למה יכתתו רגליהם לצאת ממקומם, אחר שכבר זכו בכבוד במקומם. ומשני, דלעולם יכול לדחות יקרא דבני העיירות, כיון דשיעור הכבוד אשר מתרבה להם בהתאסף עם רב יחד, מכריע הצורך שיצטרכו לכתת רגלם לצאת ממקומם.

ה) גמ', סימן יפה למת וכו' שלא נספד ולא נקבר. כתב השאילתות (פרשת חיי שרה, שאילתא יד), דלא מיירי בלא נספד ולא נקבר כלל, דההוא

הפחות כל שבעת הימים, ובתוך כך מסריח, והשתא אי אפשר להוציאו עד שיתעכל הבשר. ורש"י לעיל (מו): דנקט טעמא דהשפלה, אינו לדעת רב אשי, אלא לדעת רב אדא בר אבהו כאן.

(יז) **גמ'**, **הואיל ונדחו ידחו**. כתב הט"ז (יורה דעה שצו, ס"ק ב), דהיינו טעמא, דחכמים הטילו עליו אבילות משעה ראשונה שהמרירות עליו ביותר, דהיינו מסתימת הגולל, וכל שפטור מאבילות בשעת עיקר המרירות, אין עליו חיוב אחר כך. ומכאן מוכח, דקטן שהגדיל תוך שבעת ימי האבילות, פטור מאבילות, כיון שהיה פטור בשעת סתימת הגולל. ותמה על הרא"ש (מועד קטן פרק ג צו) שדן בדין זה ולא הוכיח מכאן. ובביאור הגר"א (שם, ס"ק ג) נמי הוכיח דין קטן שהגדיל מהכא. אבל הש"ך בנקודות הכסף (שם) כתב, דדוקא הכא דלא היה ראוי המת שיתאבל עליו שום אדם בעולם, וכיון שבטלה האבילות בשעת עיקר המרירות, שוב אין מרירות להתאבל עליו, והואיל ונדחה ידחה. אבל קטן שהגדיל, שהמת ראוי להתאבל עליו, והמרירות קיימת בשעת סתימת הגולל, ועדיין המרירות בו, אף שמתחילה לא התחייב לנהוג אבילות מחמת שלא היה בר חיובא, מכל מקום כשנהיה בר חיובא אין לפטור מטעם דאידיחי.

(יח) **גמ'**, **וקרקע עולם אינה נאסרת**. כתב הטור (יורה דעה סימן שסד) בשם רבינו ישעיה, דדוקא החופר כוך בסלע, שהוא קרקע שלא נתלש, מיקרי קרקע עולם, אבל העפר שמכסין בו המת בתוך הקבר אסור, דתלוש ולבסוף חיברו הוא כתלוש. והטור פליג עליה וכתב, דלעולם העפר מיקרי קרקע עולם, אף שתלוש והחזירו, והוכיח מדלא משכח תלמודא למיסר, אלא בקבר של בנין. ועוד איתא בטור פלוגתא, אי אבן המצבה חשיבא כקבר ונאסרת, או דאינה אלא ציון ולא קבר, ולא מיתסר.

(יט) **רש"י ד"ה אמרו ליה לשמואל**, משום דמת וכל הנך וכו' איסורי הנאה נינהו דגמר שם שם מעגלה ערופה כדלקמן. והיה רמה כתב, דעיקר הילפותא לאסור תשמישי המת, מקרא דמיייתנין הכא "וישלך את עפרה על קבר בני העם", דילפינן מינה לאסור בתלוש ולהתיר במחובר, וההיא דגמרינן לקמן מעגלה ערופה, היינו לענין הזמנה בעלמא. [ואף דאיתא בעבודה זרה (כט:), דמת עצמו אסור בהנאה, מדגמר "שם שם" מעגלה ערופה. היינו דוקא מת עצמו, משום דקרא ד"ותמת שם מרים" במת עצמו איירי, והא דילפינן מ"שם שם" תשמישי המת לענין הזמנה, היינו דוקא לבתר דילפינן לאסור אף הקבר מ"וישלך את עפרה על קבר בני העם". (א.ג.) ועיין לקמן אות כו].

(כ) **רש"י ד"ה בקבר בנין, בתוה"ד**, בית שבנאו מתחילה לעבודה זרה אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוא תלוש וכו'. **השער המלך** (בפ"ג מאישות ה"ג) תמה על דברי רש"י, דבעבודה זרה (מו:): משמע, דדוקא במשתחוה לבית בעינן לדין דתלוש ובסוף חיברו הוא תלוש, אבל בבונה בית מעיקרו לשם עבודה זרה, אין צריך להאי טעמא, אלא טעמא משום דחל עליו שם עבודה זרה בתלוש.

(כא) **תוס' ד"ה איתביה, בתוה"ד**, דאי במחובר לא מיתסר כלל בעלמא, משם כבוד אביו אין לאסור. אבל הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין הקבורה אות לא) כתב, דהשתא קאי אליבא דאביי דלא סבר לטעמא דכבוד אביו, אבל לרבא דאמר דטעמא משום כבוד אביו, לא קשיא מידי, ואין צריך להעמיד דוקא בקבר בנין. וכן הוכיח המרומי שדה מדברי רש"י שהביאו התוס', וכתב דיש להגיה בדברי התוס' ונראה דהיינו טעמא, דכלומר דאתו בזה לחלוק על רש"י.

(כב) **גמ'**, **קבר הידוע אסור לפנותו**. הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין הקבורה אות ל) הביא, דאיתא בירושלמי מועד קטן (פ"ב ה"ד), דאסור לפנות המת אפילו מקבר בזוי למכובד. ומכל מקום כתב הרמב"ן, דלכפרה שלו

עיר הנידחת, משום "זבח רשעים תועבה". וכתב הר"ן, דבאמת דרשה דעם הארץ פרט למומר, לא קאי אלא אמומר בשעת הפרשת הקרבן, דלא חיילא קדושה על הבהמה, אבל לאחר דחיילא קדושה שוב אינו נדחה, אלא מטעם זבח רשעים תועבה. והרש"ש כתב, דאף דרש"י בסמוך בד"ה היו, הביא להאי טעמא דזבח רשעים תועבה, מכל מקום לא שייך האי טעמא אלא בקרבנות נדבה וכדמשמע בחולין (ה): **ורש"י שם ד"ה דלאו**, והכא דמייירי בחטאת חלב, אין לפסלו מהאי טעמא. [אמנם רש"י לקמן (ק"ב): ד"ה היו בה, פירש דמייירי בעולות ואשמות, ואפילו הכי אמרינן עלה טעמא דזבח רשעים תועבה, וצריך עיון. (א.ג.)].

(יא) **תוס' ד"ה ואמאי**, והא דתנן בחלק אנשי עיר הנידחת אין להם חלק לעולם הבא הני מילי דלא איקטול. אמנם בחידושי הר"ן כתב, דלא משמע דמייירי בלא איקטול, אלא נראה דלא גרסינן לתיבות "אין להם חלק לעולם הבא".

(יב) **גמ'**, **מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה**. הקשה הירד רמה, מהא דתנן לעיל (מג): שכן דרך כל המומתין מתוודין שכל המתוודין יש להם חלק לעולם הבא. ומשמע מדקתני "דרך כל המומתין" דאף אנשי עיר הנידחת מתוודין קודם מיתתן. ותיירץ, דאיכא למימר דהא דיש להם חלק לעולם הבא היינו לתחית המתים, אבל כל זמן שהוא מת, אכתי רשע מיקרי. [וצריך לומר דאף שנתוודה, כיון דעדיין לא נתכפר להם משום שעברו על עבירה חמורה, הוו רשעים. ועיין באות הבאה בדברי הערוך לנר] **והמנחת חינוך** (מצוה שסד, פט) כתב, דלא מהני מה שמתוודה להחשיבו צדיק, דשמא אינו מתחרט בלבו. והא דקתני דיש לו חלק לעולם הבא, היינו אם באמת יתחרט בלבו ויחזור בתשובה.

(יג) **גמ'**, **שם**. הקשה הערוך לנר, דהא במתניתין לעיל (מו): תנן נתעכל הבשר היו קוברין אותו אצל קברי אבותיו, וחזוין דלכל הפחות משעת עיכול איכא כפרה, ואם כן אכתי יש להוכיח דין דיחוי, ממה שאין מקריבין קרבנות עיר הנידחת לאחר עיכול הבשר. ותיירץ, דאביי סבר, דמתניתין לא מייירי בנהרג מחמת עבירות חמורות כעבודה זרה, דבהני אין לו כפרה עולמית.

דף מז ע"ב

(יד) **גמ'**, **מיתה וקבורה בעינן**. כתב רבינו חננאל, דמכל מקום בהרוגי מלכות הוה להו כפרה מיד במיתה מדאמרינן "נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים". [ולפי זה על כרחך נדחית הראיה שהביא רבא מנתנו את נבלת עבדיך, דודאי התם עדיף טפין].

(טו) **גמ'**, **בעינן נמי עיכול בשר**. הקשה הט"ז (יורה דעה שצו, ס"ק ב), דמכל מקום יתאבלו אחר עיכול בשר. ותיירץ, דצריך לומר דכולי עלמא מודו לסברת רב אשי דבסמוך, דאמר הואיל ואידחו ידחו. ועיין לעיל אות יג.

(טז) **גמ'**, **דיקא נמי דקתני נתעכל הבשר וכו' שמע מינה**. ביאר הערוך לנר, דמיייתנין מהא ראייה, דקודם עיכול ליכא כפרה. [אבל אינה ראייה דאחר עיכול איכא כפרה, וכמו שדחה הערוך לנר הובא באות יג]. והקשה, דבסמוך אמרינן דליכא ראייה מהא דממתנינן לעיכול בשר, משום דקודם לזה לא אפשר משום ניוול, ומאי סבירא לן השתא להוכיח מזה. ותיירץ, דהשתא סבירא לן דכפרה דקבורה היינו על ידי שמשפילים אותו לתחתיות, וכפירוש **רש"י לעיל** (מו:): **ד"ה או**, ואם כן שפיר מיייתנין ראייה, דאי איכא כפרה על ידי הקבורה, מיד אחר שהניחיהו בקרקע וכבר הושפל להיות בתחתיות, אפשר להוציאו קודם שיתחיל להתנוול. ומהא דלא עבדינן הכי מוכח דליכא כפרה אלא על ידי עיכול בשר. אבל רב אשי דבסמוך, סבר, דכפרת הקבורה היינו משם צער חיבוט הקבר, [וכרש"י ד"ה רב אשין], ולזה צריך להניחו לכל

בכלים (פכ"ח משנה ו) כתב, דהכא אין צריך שינוי מעשה, כיון שנאסר לתשמיש ראשון מחמת שניתן לספר. וכן כתבו **התוס' בשבת** (נח). ד"ה אף על פי. והמשנה אחרונה (בכלים שם) ביאר פלוגתתם, דהר"ש סבר, דהא דבעינן שינוי מעשה בדוקא, היינו משום דבלא מעשה אפשר דמימלך ממחשבתו, ואם כן הכא דנאסר ובודאי לא מימלך, אין צריך מעשה. אבל התוס' סברי, דבעינן שינוי מעשה, משום דבכך חשיב ככלי אחר, מחמת שנשתנה צורתו, ומשום הכי אפילו היכא דבודאי לא מימלך בעינן שינוי מעשה. והפני יהושע בשבת (נח). הוכיח, דהא דבעינן שינוי מעשה היינו כדי שיחשב ככלי אחר. ונעוד יש לומר, דלעולם בעינן מעשה דוקא, אבל הכא על ידי שניתן לספר, הייל עליה שם תשמישי קדושה, והוי כמו שנשתנה].

ב גמ', אבל טמא מגע מדרס. כן גירסת רש"י בד"ה טהור, ומפרש דמיירי בנטמא מעיקרא. אבל בגירסתינו במתניתין בכלים (פכ"ח מ"ו) איתא, אבל טמא טמא מת. וכן גרס הרמב"ם (בפירוש המשניות ובפכ"ב מכלים ה"י), ומפרש, דמיירי שלא נטמא מעיקרא, והא דקתני שהוא טמא מדרס, היינו שראוי לטומאת מדרס. ואחר שנתנו לספר, שוב אינו מקבל טומאת במדרס, אלא טומאת מת ושאר טומאות.

ג תוס' ד"ה נתנו, בתוה"ד, וצריך לומר דייחוד בדיבור בעלמא לא מהני אלא אם כן נטלו ואמר וכו'. ובחידושי הר"ן לעיל (מז): הביא דעת הרמב"ן, דבדיבור בעלמא סגי, והא דנקט הוסיף בו דימוס, לאו דוקא הוא, אלא כל שנעשה בו הזמנה בין בדיבור בין במעשה, ענין אחד הוא. והר"ן גופיה כתב, דבעינן מעשה ממש, ודיבור לא מהני כלל אף אם נטלו ואמר יהיה למת, אלא דמכל מקום כשמשמש בו לצורך המת ומייחדו לכך אפילו בלבו, חשיב כמעשה, ולהכי מהני הא דמזרקין בו כלים, דהוי ככרכתו בהם או כנקבר בהם. אבל בדימוס, היחוד לא נעשה בשעת הנחת המת אלא קודם ההנחה, ולהכי בעינן דוקא יחוד של מעשה כבנין הדימוס. נכלומר, דבשעת הנחת המת לא חישב לייחודין. וההיא דכפה שנתנתו לספר, מיירי שנתנה לגיזברים דהוי מעשה, או שתיקנתו לצורך הספר.

ד בא"ד, שם. כתב הרש"ש, דלדברי התוס' מוכח, דאף לרבא דבעי הזמנה ושימוש, לא מהני הזמנה בדיבור גרידא בלא נטילה, דדיוק התוס' מדקתני הוסיף בו דימוס ולא קתני ייחד בדיבור, יש לדייק כן נמי לרבא דאוקמי לברייתא ברמי ביה מת, ומכל מקום בעינן מעיקרא דוקא שבנאו. וכן מה שדייקו התוס' מדנקט (בעמוד ב) כיס שעשאו להניח בו תפילין, ולא סגי באמירה גרידא. ורבא מוקי לה (בעמוד ב) בנתן בו התפילין, ומכל מקום בעינן מעיקרא עשאו דוקא (או נטילה ואמירה) ולא אמירה גרידא. וכן כתב הביאור הלכה (בסימן מב סעיף ג).

ה גמ', האי סודרא דאזמניה וכו' וצר ביה תפילין אסור. כתב הנימוקי יוסף (טו. בדפי הרי"ף) בשם יש שכתבו, דמיירי אפילו בצר ביה לפי שעה, וכיון דאזמניה מעיקרא נאסר. וכן פסק השלחן ערוך (אורח חיים סימן מב סעיף ג), וביאר דהיינו באזמניה לעולם. והחוות יאיר (בסימן נט) נקט, דבעינן הזמנה מפורשת לעולם, כיון שמעיקרו לא נעשה לשם תפילין אלא לשם חול. והמשנה ברורה (בס"ק ב) הוכיח מביאור הגר"א, דסתמא הוי כלעולם, ולא מיעט השולחן ערוך אלא היכא דהתנה להדיא שיהיה רק לפי שעה. והא דמהני צר ביה לפי שעה, ביאר המשנה ברורה (ס"ק יד) בשם האחרונים, דהיינו דוקא שנתנו בסתמא דרך עראי, אבל אם פירש להדיא שנתנו על מנת לפנותו, שרי להשתמש בו חול, אלא אם כן עשאו מתחילה לשם תפילין, שבוה נאסר אפילו בצר ביה על מנת לפנותו.

ו גמ', שם. עוד הביא הנימוקי יוסף (הובא באות הקודמת) פלוגתא דרבנותא, באופן שצר ביה על דעת קביעות ולא אזמניה מעיקרא, דיש

ולכבודו מותר, כגון להעלותו לארץ ישראל ולירושלים, וכן לקברו אצל אבותיו, או אם קברוהו מתחילה שם על מנת לפנותו.

כג גמ', קבר המזיק את הרבים וכו' ואסור בהנאה. כתב הטור (יורה דעה סימן שסד) בשם הירושלמי (נזיר פ"ט ה"ג), דדוקא כשהקבר קדם לדרך אסור בהנאה, אבל אם הדרך קדם, מקומו מותר בהנאה, דלאו כל כמיניה לאסור של רבים.

כד רש"י ד"ה מקומו טהור, בתוה"ד, ובהנאה נמי מותר וכו' דאין תורת קבר עליו. והש"ך (יורה דעה שסד ס"ק ה) כתב, דטעמא משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אמנם בנימוקי יוסף (טו. בדפי הרי"ף) כתב בשם יש אומרים, דמהאי טעמא מותר לפנותו. [ואולי אפשר שיש טעות סופר ושייך לגבי הא דמותר בהנאה (א.ג.)].

כה גמ', איתמר האורג בגד למת וכו' הזמנה מילתא. כתב בחידושי הר"ן בשם הרמב"ן, דהזמנה דבכולה סוגיין, לאו דוקא במעשה, כאורג בגד למת, אלא הוא הדין במזמין בפה, והא דנקט הכא האורג, משום רבותיה דרבא, דאף בעשה מעשה של הזמנה לא נאסר. והר"ן פליג וכתב, דעל ידי דיבור לחודיה לא מיקרי הזמנה, ואף לאביי לא נאסר. והתוס' לקמן (מח). ד"ה נתנו כתבו, דבעינן שיטלנו בידו ויזמינו.

כו גמ', גמר שם שם וכו'. כתב הקרית ספר (בפי"ד מאבל), דאפשר דאיסור תשמישי המת אינו מדאורייתא, ואף דמייתנין הכא ילפותא מקרא. [והיינו דקראי אסמכתא בעלמא]. וראייתו מהא דמצינו דשיער המת אינו אסור כדאיתא בערכין (ז:), כיון דלאו גופיה ממש, ואם כן כל שכן תשמישיו. אלא דרבנן אסרו מה שנצרך לכבודו, והשיער אינו נצרך לכבודו. ורש"י בד"ה אמרו ליה, וברש"י ד"ה פינהו כתב דהוי איסורא דאורייתא, לגבי קבר, ולכאורה הוא הדין לתשמישין.

כז גמ', מה עבודה זרה בהזמנה לא מיתסרא. כתבו התוס' בעבודה זרה (מז): ד"ה בית, דהא דתנן התם בית שבנאו לשם עבודה זרה הרי זה אסור, על כרחך היינו שבנאו על מנת לעבוד לבית עצמו, וכדפירש רש"י (שם) בד"ה בית, דאי בנאו להיות משמשי עבודה זרה, אינו נאסר עד שישתמשו בו לעבודת כוכבים. [והכא נמי מיירי במשמשי, וכדאיתא בסמוך (מח.)].

כח תוס' ד"ה מאי טעמא, בתוה"ד, ויש לפרש דהכי קאמר אמאי לא גמר מעגלה ערופה לטעמיה. הקשה בחידושי הגר"ע, אם כן מאי משני משמשינן ממשמשינן גמרינן, הא קל וחומר הוא, אי עגלה ערופה דהיא גוף הקדושה, לא נאסרת בהזמנה, כל שכן תשמישינן דקילי טפי. ובנימוקי הגר"יב הקשה עוד במה שכתבו התוס' לפרש הקושיא דאביי מאי טעמא לא גמר מעבודה זרה לטעמיה, דבהא נמי קשיא, מאי משני דעבודה זרה לאו אורחה, הא נמי קל וחומר הוא. ותירץ, דבאמת לאו משום חומרא וקולא נגעו בה, אלא דאורחא דתלמודא למילף מן הדומה.

כט בא"ד, מיהו פירש הקונטרס וכו'. כתב החמרא וחיי, דתוס' לא סתרו מהאי טעמא כל פירושם, דאם כן הדרא קושיא לדוכתא, דרבא סבר דאין ירידתה אוסרתה. אלא הקושיא דאביי מאי טעמא לא גמר וכו', היינו אמאי לא גמר כרבא, אבל קושיא קמייתא "ורבא מאי טעמא לא גמר וכו'" היינו אמאי לא יליף כשיטתו.

דף מח ע"א

א גמ', כפה שהיא טמאה מדרס וכו' טהור מן המדרס. פירש רש"י בד"ה טהור, בלא שום טבילה, דבטיל ליה שם מדרס. וכתבו התוס' בד"ה נתנו, דיש לומר דהכא מיירי בעשה שינוי מעשה, דהא אין כלי עולה מידי טומאתו אלא בשינוי מעשה. והמאירי הביא, דיש מפרשים כן בדעת רש"י. אבל הר"ש

וכן הא דאמרין הכי נמי מסתברא וכו', היינו לומר דאביי נמי מודה בזה. **(יב) גמ', התם משום כבוד אביו.** כתב הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף, ענין הקבורה אות לא), דלפי זה לא מיתסר אלא שבנו יקבר, אבל לעלמא שרי. וכן פסק הטור (בסוף סימן ססד). אבל הרמב"ם (בפי"ד מאבל ה"כ) כתב, דלא יקבר בו מת אח עולמית.

(יג) גמ', הטיל אין לא הטיל לא. ביאר היד רמה, דמדקתני שהטיל בו נפל, משמע שנאסר אף לאחר שפינהו, ואם כן על כרחך מיירי בהזמינו, דבלאו הזמנה ודאי לא נאסר כשפינהו, ולהכי מיייתנין ראייה דהזמנה בלא הטיל לא מהני. וכן כתב המהרש"ל בביאור שינויא דגמ' "הוא הדין בלא הטיל", דהיינו דוקא בהזמינו. אלא דרישא דקתני קבר חדש מותר, מיירי בלא הזמינו.

(יד) גמ', מותר המת ליורשיו. ביאר היד רמה, דאף דמת לאו בר זכיה הוא. הגבאי גופיה קני ליה למעבד ביה צרכי המת, ואשתכח דאית למת זכותא בגויה. ומה שהולך ליורשים, אינו מדין ירושה, אלא דמת ניחא ליה דלשקלוהו יורשיו, וכיון שגבו למת זה, עבדינן מאי דניחא ליה למת. עוד פירש, דכיון דאית למת זכיה בגויה, חשבינן ליה כנכסי המת ויהבינן ליה ליורשים, דמאי נעביד בהו.

(טו) תוס' ד"ה מותר המת, בתוה"ד, מעות עדיפי מטווי לאריגה משום דחזי למיקני בהו כל מילי. והיד רמה ביאר הא דאמרין "טוי לאריגה מי איכא למאן דאמר", משום דלא דמיא לעגלה ערופה, ומהיכי תיתי לן לאסרו. [ולכאורה לפי זה לא יתיישבו דברי תוס' כאן, דאף דחזי לקנות בהם כל מילי, מכל מקום לא דמי לעגלה ערופה. ובאמת היד רמה כאן לא תירץ להאי תירוצ' דתוס'].

(טז) גמ', ורבי נתן פשיטא ליה דודאי תפיס הלכך יעשה בהם זילוף וכו'. הקשה החזון איש (אהלות סימן כב, ס"ק כט), אי חיילא בהו איסור הנאה, איך מוכרן לצרכי זילוף, הא אי אפשר לומר שיתורו בהנאה על ידי המכירה, דלא מצינו פדיון באיסורי הנאה. ואי לא חיילא בהו איסור בגופן, יהיו מותרים לגמרי ויקחם לעצמו, דאי משום דהוי כהתפסה לצדקה, מה שייך לענין הזמנה מילתא. ותירץ, דכיון דאין המותר ראוי למת אלא על ידי שמוכרו לצורך זילוף, כשמוכרן הוי כנעשית מצותן, ולכך פקע איסורן במכירה. אבל היד רמה כתב, דבמעוה לא חייל מעיקרא איסור קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. [ולכאורה צריך ביאור דהיכן מצינו קדושת דמים באיסורי הנאה].

דף מח ע"ב

(יז) גמ', אי הכי היינו דקתני עלה וכו' אבל נגעו במטה אסורין. ביאר היד רמה, דבשלמא אי טעמא דתנא קמא משום דהזמנה לאו מילתא, היינו דאמר רבן שמעון בן גמליאל, דאם נגעו במטה לאו הזמנה גרידתא היא, אלא הוי כמאן דכרכוה למת בגווייהו. אבל אי טעמא משום מררייהו, אם כן הוי כמאן דנפלו מאליהן, ומשום שנגעו במיטה לא יאסרו.

(יח) גמ', ציפן זהב וכו'. פירש רש"י ב"ר"ה ציפן זהב, לתפילין. וכן לשון רש"י במנחות (מב:): ד"ה ציפן. ודייק הנודע ביהודה (אורח חיים קמא סימן א) דרש"י קורא לפרשיות, תפילין, והכוונה שעשה את הבית מזהב ולא מעור. דיגיד עליו רעו, דסיפא ד"טלה עליהן עור בהמה טמאה" פירש רש"י במנחות (שם) ד"ה או, שעשה הבתים עצמן מעור בהמה טמאה. ועוד הוכיח כן מדברי הרא"ש בהלכות תפילין. והבית יוסף (בסימן לב אות מח) כתב, דהמרדכי בהלכות תפילין (י). הסתפק אם הצפוי הבתים עצמם, או שציפה את הבתים. [נמשמע בדבריו, דהצד לפסול משום שאינו רואה את האויר כדאיתא במנחות (לה.), אבל לא מחמת תוספת הציפוי]. וכתב שכן נראה

אומרים דהוי כמו אומניה, (וכמו שהובא באת ג בשם הר"ן). ויש אומרים דלא מהני אלא אם כן איכא הזמנה מעיקרא, ומעשה דהשתא.

(ז) גמ', צר ביה ולא אומניה שרי למיצר ביה פשיטי. פירש רש"י בברכות (כג:): ד"ה עם, דמכל מקום לא יצור המעות עם התפילין ממש, אלא בשני קשרים זה אצל זה. ועיין באות הבאה.

(ח) גמ', אי הכי מאי איריא הוסיף אפילו לא הוסיף נמי. ביאר בפסקי הרי"ד, דכיון שקברו בו המת, אין לך הזמנה גדולה מזו, כשאמרו נקברוהו במקום פלוני וקברוהו שם. והיד רמה ביאר קושית הגמ', דכל זמן שהמת בתוכו ודאי אסור, דהא דבעינן אומניה וצר ביה היינו לענין להשתמש בו אחר שפינהו. וכן כתב בפירושו תלמיד הרמב"ן, דנראה מתוך הסוגיא, דבעוד התפילין שם, אפילו בלא אומניה אסור. והנימוקי יוסף (טו. בדפי הרי"ף) כתב, דכל זמן שהתפילין בו אסור ליתן בו מעות. [נאמנם צריך עיון, דבברכות (כג:) איתא להדיא דצורר אדם תפילין עם מעותיו באפרקטו, ומוקמינן לה בלא אומניה. (א.ג.) ועיין במשנה ברורה (סימן מב ס"ק כו) ובביאור הלכה (שם) ד"ה שרי].

(ט) גמ', לא צריכא אף על גב דפנייה. הרמב"ן בתורת האדם (תורת האדם שער הסוף, ענין הקבורה אות לא) והפסקי הרי"ד (לשיטתו באות הקודמת) כתבו, דהיינו דמעיקרא נתנו על מנת לפנותו, אבל אם קבר לעולם אף שלא הוסיף, נאסר עם כל הקבר. [ועל פי זה כתבו האחרונים (והובא לעיל באות ה), דהזמנה שעשאו לכך עדיפא מהזמנה דביבור בעלמא, דבזה מהני אפילו השתמש להדיא על דעת לפנותו]. והחזון איש (חושן משפט ליקוטים סימן כב, דף מח). הסתפק אי מיירי אפילו בעשאו מתחילה על מנת לפנותו, או דדוקא בעשאו סתמא, ואחר כך השתמש בו על מנת לפנותו. והר"ן פליג על הרמב"ן וכתב, דנתינה על מנת לפנותו אינה כלום, והוה ליה כאומניה ולא צר ביה. אלא מיירי הכא בקברו סתם, ולא היה דעתו להדיא שיהיה לעולם, דאם כן הוי כהזמנה גמורה על ידי מעשה ואין צריך דימוס.

(י) גמ', אם היה מכירו חולצו ומותר. ביאר בחידושי הר"ן, דתוספת הדימוס לא חשיבא כמעשה בגוף הקבר, ובעינן דוקא הזמנה על ידי מעשה. וכן להרמב"ן (שהובא באות ג), כיון דקברו על מנת לפנותו, בעינן דוקא הזמנה של מעשה, ואין כאן מעשה בגופו של קבר. [ובאופן שעשה מעשה של תיקון בגוף הקבר הקיים, מבואר בדברי הר"ן בשם רבינו דוד דמיקרי הזמנה על ידי מעשה, ומסתברא דלא יהני שיבטל תיקונו. והכא שאני דהדימוס אינו תיקון בכל הקבר. אבל לרמב"ן דמיירי בקברו על מנת לפנותו, והא דנאסר הדימוס, ביאר הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף, ענין הקבורה אות לא) "דדימוס מיהא לשם מת איתעביד", נראה דלא סגי במעשה של תיקון, אלא שיעשה עיקר הדבר לשם המת. (א.ג.)].

(יא) גמ', החוצב קבר לאביו וכו' לא יקבר בו עולמית. כתב הנימוקי יוסף (טו. בדפי הרי"ף) בשם הרי"ז בן גיאת, דאין האיסור על המת עצמו שנקבר עתה, שהרי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות, אלא איסורא משום הנאה דקרובים הוא. הלכך במקום שאם לא יקברוהו כאן יוכלו לקברו במקום אחר בחינם, כיון שהוא בית הקברות של רבים, אין להם הנאה וממילא אין איסור. ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן תקלו, והביאו הבית יוסף ביורה דעה סוף סימן ססד בבדק הבית, והדרכי משה שם אות ב) כתב, דלא מצינו איסור להשתמש במקום הקבר לקבור בו אחר, ולא אמרו (לעיל מז:): אלא פינהו אסור בהנאה, ולא שאסור בקבורה, דמה הנאה יש בו לחי. והחזון איש (אהלות סימן כב, כז) תמה עליו, מהא דקתני הכא לא יקבר בו עולמית, ולאביי טעמא משום הזמנה ולא משום כבוד אביו. ותירץ, דשמא היתה הגמ' יכולה להקשות וליטעמיק, ובאמת אף לאביי צריך לטעם דכבוד אביו,

בעלמא. נושמה כוונת רש"י, דאף דיואב סבר דמזבח קולטו, מכל מקום ידע שאפשר ששלמה לא יסבור כן, ולכן פירש רש"י דעל כל פנים ירויה הזמן הזה עד שילכו ויבואו. ואין להקשות דטפי היה לגמ' למימר דאמר כן משום דסבר שיקבלו סברתו וינצל לגמרי, דהא גם אם יקבלוה בסוף ימות ברעב וכמו שכתבו התוס' בד"ה בשלמא, והיינו דאמר "כי פה אמות", דמשמע שידע בודאי שימות לבסוף.

דף מט ע"א

(א) גמ', אתיוה ליואב דייניה. והיד רמה גריס, אתיוה לבי דינא דייניה, ומפרש דעשו כמי שאמר יואב "לא כי פה אמות", דהיינו שרצה למות על ידי בית דין ולא כדן מורד. ודלא כתוס' לעיל (מח:): ד"ה בשלמא.

(ב) גמ', היה לו להצילו באחד מאבריו. כתב הרמב"ם (בפ"א מרוצח הי"ג), דכל דיכול להציל באחד מאבריו ולא עשה כן אלא הרגו, הרי זה שופך דמים וחייב מיתה, אבל אין בית דין ממיתין אותו. וכן כתב בהלכות מלכים (פ"ט ה"ד), וכתב הראב"ד (שם), דקשיא ליה אבנר. וביאר הכסף משנה, דקשיא ליה מסוגיין, דחזינן דהותר ליואב להרוג את אבנר, כיון שיכול היה להציל באחד מאבריו ולא הציל. והמשנה למלך תירץ, דאף דבית דין אין ממיתין אותו, מכל מקום גואל הדם רשאי להרוג, ולא גרע ממה שכתב הרמב"ם (בפ"ו מרוצח ה"ה), שהורג בעדות מיוחדת, אם הרגו גואל הדם, אין לו דמים. וכן כתב המאירי, דמכל מקום המלך רשאי להרוג, וכן גואל הדם שלו. ובאבן האזל (בפ"א מרוצח הי"א) תירץ, דכל מה שאין ממיתין אותו, היינו משום שעשה כן להצלתו, ולא טרח להציל עצמו באופן אחר (וכלשון הרמב"ם שם "ולא טרח"). אבל אם התכוין בדוקא להרוג, ודאי ממיתין אותו. וזו היתה טענת יואב "השתא בדופן חמישית כיון ליה", דהיינו דחזינן שהתכוין בדוקא להרוג. ונלכאורה יש לבאר עוד, דאפילו אם לא התכוין להרוג, מכל מקום כיון שראינו שיכל לטרוח לדייק כל כך, אין לו פטור על שלא טרח להציל באחד מאבריו. והטור (בחושן משפט סימן תכה) תמה על הרמב"ם, דכיון דחייב מיתה אמאי אין בית דין הורגין אותו. והבית יוסף כתב, דאפשר דהטעם, דכיון שנכנס ברשות כדי להצילו, אינו בדין שיהרגוהו. (ג) גמ', היה לו להצילו באחד מאבריו. כתב הרש"ש, דמהכא חזינן, דאפילו הנרדף עצמו, אם יכול להציל באחד מאבריו של הרודף אסור לו להרוג הרודף. ותמה על מה שכתב במשנה למלך (בפ"ח מחובל ומוזיק הי"י במוסגר), שהנרדף עצמו אין צריך לדקדק בזה. וכן מבואר בדברי רבינו אליהו מזרחי (בראשית לב, ח), שהנרדף עצמו אין צריך לדקדק ואין לו חטא אפילו כלפי שמיא. ונלפי מה שנתבאר באות הקודמת ניהא גמ' הכא, דכל קולא של הנרדף היינו מחמת טרדתו, וכמו שביאר החזון איש (חושן משפט סימן יז ס"ק ד). והכא כיון דחזינן שלא מנעה ממנו טרדתו לדקדק ולכוין בדופן חמישית, היה לו לכוין לאחד מאבריו.

(ד) גמ', אמר ליה עמשא מורד במלכות הוה. הקשה היד רמה לעיל (מח:), הרי יואב לא נצטוה על ידי המלך להרוג, ולעיל (מח:): משמע, דאין נהרג מורד במלכות אלא על ידי המלך, דאם לא כן מאי סבר יואב להרויח שיהיה נידון בבית דין ולא על ידי המלך, דסוף סוף יהרגוהו בית דין מדין מורד כדי שיהיו נכסיו למלך, אלא על כרחך דרק המלך יכול להרוג מורד במלכות.

(ה) גמ', ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. הקשה המהרש"א (בחידישי אגדות), דהוה ליה למימר אלמלא יואב לא היה דוד עושה משפט וצדקה. ותירץ, דדקדוק הגמ' ממאי דכתיב לכל עמו, דמי שלא למד הדינין על בורין אי אפשר לו לעשות משפט צדק לכולם, שלא יכשל בהם. ועל ידי יואב היה דוד פנוי לעסוק בתורה,

מדברי הרמב"ם (בפ"ג מתפילין ה"ט"ו), ועל פי זה פסק בשלחן ערוך (סימן לב סעיף מח) דבציפה זהב על גבי הבתים, או טלה על הבתים עור בהמה טמאה, פסולים. והנודע ביהודה (שם) האריך לחלוק על הבית יוסף, וכתב דלא נמצא בכל הפוסקים הקדמונים מי שמפרש כן. אמנם המאירי כתב, תפילין שחיפה קציצתן בזהב.

(יט) רש"י ד"ה פסולות (הראשון), הלכה למשה מסיני הוא. ורש"י במנחות (מב:): ד"ה פסולות פירש, דבתים של עור בעינן, דאפילו קשירתן אינן אלא ברצועות של מינן. וכתב הנודע ביהודה (הובא באות הקודמת), דמהא נמי מוכח, דרש"י מפרש שהבתים עצמן היו של זהב, דאי מיירי בעשה בתים כדינן וציפן בזהב, מה מדמה רש"י לקשירתן, דהתם הקשירה עצמה אינה בעור, ולהכי פסולה. ורש"י במגילה (כד:): בד"ה ציפן פירש, דטעם הפסול בציפן זהב, משום דכתיב "למען תהיה תורת ה' בפיך", וילפינן שיהיה הכל מבהמה טהורה. וכן כתב הר"ן שם (טו: בדפי הרי"ף). והנודע ביהודה (שם) תמה על טעם זה, וכן הקשה בחידושי הגרע"א שם, דאטו זהב אסור בפיך הוא, דלא ממעטינן מדין "מותר בפיך" אלא עור בהמה טמאה, אבל זהב לאו מין טמא הוא.

(כ) גמ', עור בהמה טהורה כשרות. כתב הפרי מגדים (בסימן לב), דלהמפרשים דמיירי בנתן עור על גבי הבית, צריך לפרש דמיירי הכא דוקא בגוונא דהשי"ן של ראש נראה.

(כא) תוס' ד"ה אף על פי, בתוה"ד, וקשה לרבינו תם וכו' ואין לחלק בין עור של תפילין לגייל של ספר תורה וכו'. והבעל המאור בסוכה (ד: בדפי הרי"ף) כתב, דלא פליגי הכא אי בעינן לשמה או לא, אלא בתשמישי קדושה, כגון רצועות, ודומיא דאורג בגד למת דהוי תשמישי המת, אבל בקדושה עצמה לכולי עלמא בעינן עשייה לשמה, ומשום הכי גיילין דספר תורה, דקדושים בעצמם, לכולי עלמא בעינן עיבוד לשמה. והרמב"ן במלחמות ה' (שם) דחה דבריו וכתב, דהקלף עצמו נמי אינו גוף הקדושה, דלא נתקדש אלא אגב הכתב. ועוד כתב דאין מקור לחלק בין גוף הקדושה לתשמישין. והרמב"ן תירץ קושיית התוס', דדברי הגמ' כאן "תנאי היא", כולה מדברי אביי דאתי לתרץ הא דאקשינן עליה מברייתא דאמר לאומן וכו', והוכיח מדברי רבן שמעון בן גמליאל דסבר הזמנה מילתא, דאי לאו הכי מאי מהני העיבוד לשמה, כיון שעדיין יכול לשנותו. אבל רבא סובר, דאין כאן ראייה, דאף דאפשר לשנותו אחר הזמנתו ועיבודו לשמו, מכל מקום כך מצותן שיעשו לשמן.

(כב) בא"ד, דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא וכו' דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה. ביאר הבעל המאור (סוכה ד: בדפי הרי"ף), דאורג בגד למת מיקרי הזמנה בעלמא כדחזינן בסוגיין, ולא דמי לעיבוד דעדיף מהזמנה, משום דהעיבוד הוא לרצועות שנעשית המצוה בעצמן, מה שאין כן בבגד למת שאין בו מצוה, אלא שנאסר עם המת בכריכתו, ולהכי כל מה שנעשה בו, אינו אלא הזמנה בעלמא.

(כג) גמ', הרוגי מלכות נכסיהן למלך. הסתפק המהרי"ט (בתשובה בשו"ת תורת חיים למהרר"ש ח"א סימן צד) אי המלך זכי ביה ממילא, או דהמלך רק רשאי לזכות בו, ובעי מעשה קנין שיכנס לרשותו.

(כד) גמ', היינו דכתיב וינס יואב וכו' כי פה אמות. ביאר הערוך לנר, על פי דברי התוס' בד"ה בשלמא, דדעת יואב היתה, שלא יוכל שלמה להרוג, וימות בסוף ברעב, ובכך ירויח שלא יהיו נכסיו למלך, ועל פי זה ביאר נמי הא דמשנינן "לחיי שעה" דהיינו, עד שימות ברעב. והקשה על מה שפירש רש"י בד"ה לחיי שעה, דהיינו דיחוי בעלמא עד שישבו לשלמה ויבואו, דהא במכות (יב.) אמרינן, דיואב היה סבור שהמזבח קולטו, ואם כן לא הוי דיחויא

וממילא עשה משפט צדק לכל עמו.

(ו) רש"י ד"ה בור וסירה, בור צפחת מים. והיר רמה כתב בשם הירושלמי בסוטה (פ"א ה"ח, ועיין שם) שאבנר אמר לשאול, שמא אחד מן הנערים שכח את צפחת המים בבור, ומצאה דוד שם. וכן כתב הר"ק (בשמואל ב ג, כב).

(ז) גמ', והשיב ה' וגו' אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו. כתב המהרש"א (בחידושי אגדות), דאף דאמרינן לעיל אמר ליה ניזיל אבנר, ומשום דגואל הדם דעשאל הוה, היינו דוקא לפי מה שיואב טען שאבנר היה יכול להציל באחד מאבריו, אבל הם סברו שאבנר לא היה יכול להציל עצמו באחד מאבריו. ועוד, דאיכא למאן דאמר דאף ביכול להציל באחד מאבריו ולא הציל, אינו נהרג עליו. כן כתב רש"י לקמן (נז: ד"ה נהרג, דרבנן פליגי בזה. וכן פסק הריא"ז בקונטרס הראיות לקמן (עד). ודלא כבריייתא דהתם. אבל הכסף משנה (בפ"ט ממלכים ה"ד) כתב בדעת הרמב"ם, דליכא מאן דפליג בהא. והחזון איש (בחושן משפט סימן יז, סק"א) תירץ, דאף דגואל הדם אינו נהרג קודם שנכנס הרוצח לעיר מקלט, מכל מקום יש איסור בדבר, וחשיב שפיכות דמים, וכל שכן כשרבים צריכים לו כמו אבנר, ומפסיד לכל ישראל, וגם המרה את דוד המלך. והיינו דמבואר בקרא דיואב עשה רעה בהרגו לאבנר.

(ח) רש"י ד"ה על עסקי שלו, בתוה"ד, שאל לו בערמה וכו'. הקשה היר רמה, דמדאמרינן שדנו דין סנהדרין ואמר ליה מאי טעמא קטלתיא לעשאל חזינן דאתי להרגו, והיה לאבנר להזהר ממנו. ולהכי פירש, ד"של" היינו מלשון שגגה, שהרגו על מה ששגג אבנר בהריגת עשאל, שהיה סבור שניתן להרוג את הרודף אף ביכול להצילו באחד מאבריו, או שלא נזכר בשעת מעשה להצילו באחד מאבריו.

פרק ארבע מיתות

דף מט ע"ב

(ט) רש"י ד"ה סקילה שריפה, בתוה"ד, ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות דקיימא לן לקמן (פא.). דנידון בחמורה. הקשה התוס' יו"ט, אמאי לא נקט הנפקותא שהוכרה במתניתין דלעיל מינה, לקמן (עט:): בשני חייבי מיתות שנתערבו, דנידונין בקלה. ותירץ, דהאי רבותא דנידון בחמורה עדיפא. אי נמי, דניחא ליה למינקט נפקותא באדם אחד. והחמרא וחיי תירץ, דרש"י אתי לבאר הא דנקט סידרן במתניתין בדווקא, והיינו דווקא במי שנתחייב שתי מיתות, דלענין זה כל הקודם במשנה קודם, דהא נידון בחמורה. אבל אי מיירי תנא ברוצח שנתערב, דנידון בקלה, היה לו להזכיר סדרן להיפך, מהקלה לחמורה.

(י) רש"י ד"ה מעבירין על הכתם לבודקו אם דם נדה הוא וכו' או צבע הוא. כתב בחידושי הר"ן, דמשמע מהא, דמהני האי בדיקה אף להתירה לבעלה, כיון דתלינן דהווי צבע. והביא, שכן דעת הרמב"ם (בפ"ט מאיסורי ביאה הל"ו). והקשה הר"ן, דבנדה (סב) מוכח דלענין טהרת הבגד נשנית (וכפירוש התוס' בר"ה מעבירין). וכתב הר"ן, דאפשר דרש"י שכתב או צבע הוא, אין כוונתו דהוא צבע ממש ולא דם, אלא דהוי מראה ארמימות בעלמא והוי טומאה בלועה ואינה מטמאה, כצבע.

(יא) תוס' ד"ה מעבירין, בתוה"ד, דאפילו דם נדה ודאי וכו' כיון שאינו עובר על ידי ז' סממנין בטל וטהור. והתוס' בנדה (סב.) ד"ה הטבילו כתבו, דמכל מקום לא מהני אלא לטהר מכאן ולהבא, אבל מה שנגע עד השתא טמא מדרבנן, הואיל והקפיד שסבור שיוכל להעבירו על ידי סממנין. אבל

מדאורייתא טהור אף למפרע, דכיון שהוברר שאין סופו לצאת על ידי הסממנין, בטל מעיקרא.

(יב) רש"י ד"ה קמוליא, התם מפרש לה שלוף דוך, ולא ידענא מאי היא. בערוך השולחן (יורה דעה הלכות נדה סימן קצ סעיף פד) הביא בשם הערוך (ערך אשלג), דקמוניא פירשו בגמ' שבת (פט:): שלוף דוך, והוא עשב שמייבשין אותו וטוחנין אותו ורוחצין בו את ידיהם ומוציא זוהמה. ויש גורסין קמוליא והוא מין אדמה לבנה שרוחצין בה בגדים. וכן הביא החכמת שלמה שבת (צ.). ועיין בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן כח). והמאירי שבת (פט:): כתב, דקמוניא פירשו בו נקורת היוצא מפסולת האבנים, ועל שם הכלי שמפצלין בו שהוא מכה והנקורת יוצא הוא קוראו שלוף דוך.

(יג) גמ', אף סדר תמיד וכו' ואירך ההוא למצוה בעלמא. כתב היר רמה, דאפשר דרב הונא בריה דרב יהושע סבר דסדר תמיד לעכב. והא דנקטו בסמוך ולאפוקי ממצות חליצה, היינו אליביה, ולא אמרו לאפוקי מסדר תמיד, כיון דהתם סידרא מעכב. ואיכא לפרושי, דאף רב הונא בריה דרב יהושע מודה דסדר תמיד אינו מעכב, ומכל מוקם הזכיר סדר תמיד משום דמצוה הוא, והא דאמרינן ולאפוקי ממצות חליצה, היינו דהתם אפילו מצוה לכתחילה ליכא, ואין קפידא בסדר כלל, ודלא כרב יהודה דמיייתין בסמוך, דאמר דבחליצה איכא מצוה לכתחילה לעשות כסדר. או דאף רב הונא בריה דרב יהושע מודה דבחליצה איכא מצוה לכתחילה, ובאמת אליביה לא שייך למימר לאפוקי ממצות חליצה, דכי היכי דנקטו סדר תמיד משום דיש בו קפידא לכתחילה, הכי נמי יש לנקוט חליצה דאית בה קפידא לכתחילה, ולא שייך למימר לאפוקי חליצה. והא דאמרו לאפוקי ממצות חליצה, היינו דוקא אליבא דרב פפא דלא הזכיר תמיד משום דלית ביה עיכובא, ונקטו דוקא מאי דאית ביה עיכובא, ואליביה אמרינן לאפוקי מצות חליצה דהתם ליכא עיכובא.

(יד) גמ', מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה. הקשה התוס' הרא"ש, הא בלאו הכי קריאה ורקיקה אינן מעכבות, כדאיתא ביבמות (קד:). וכתב, דאיכא פלוגתא דתנאי בהא, דרבי אליעזר פוסל בלא רקיקה כדאיתא ביבמות (קד:).

(טו) גמ', בין שהקדים וכו' או רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי. והיר רמה הסתפק בהקדים חליצה לקריאה, אי מעכב.

(טז) גמ', מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר ומכנסי בד יהיו על בשרו. וביומא (כג:): מיייתין לקרא ד"ומכנסי בד ילבש על בשרו". וכתבו התוס' (שם) ד"ה מנין, דאיצטריך תרי קראי, דקרא דהתם מיירי בכהן הדיוט ואירך בכהן גדול [דהיינו יהיו על בשרו שנזכר כאן], דלא הוה ילפינן מהדדי, כיון דחלוקים בכמה ענינים. והיר רמה ביאר הילפותא, מדכתיב "יהיו על בשרו", דהיינו מדלא כתיב ילבש על בשרו, דהוה משמע דילבש אחר כך, אלא "יהיו" היינו שבשעה שלובש הכתונת כבר יהיו המכנסים על בשרו. [ולכאורה צריך לומר דביומא נמי גריס לקרא דיהיו על בשרו, דמקרא דעל בשרו ליכא למילף לפי דבריו]. ורש"י ד"ה על בשרו פירש, דהמשמעות מדכתיב "על בשרו". [ואולי יש לומר דלא רצה לפרש כהיר רמה, משום דביומא דרשינן מקרא ד"על בשרו" לגירסתינו, ועל כרחך ליכא לפרושי הכי. (א.ג.א.)].

(יז) גמ', ותנא מאי טעמא אקדמיה לכתונת משום דאקדמיה קרא וכו'. הקשה השאגת אריה (סימן כט), דאם כן אמאי נקט תנא מצנפת ואבנט, הא בהאי קרא כתיב אבנט והדר כתיב מצנפת. ותירץ דבמצנפת ואבנט אין קפידא כלל בסידרן, וכיון שאי אפשר לכתוב שתיהן כאחת, אקדמיה קרא לחד מיניהו, ומכל מקום התנא מצי למינקט איפכא. אבל בכתונת אין לומר דהא דאקדמיה קרא למכנסים לאו בדווקא הוא, דהא בלבישתן מכנסים קודמין,

ז) גמ', מרגלא בפומיה דרבי יוחנן. פירש רש"י בד"ה מרגלא, סדור היה בפיו. והיד רמה ביאר, דמרגלא היינו שמועה חשובה, מלשון מרגלית.

ח) גמ', נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות וכו'. כתב המהרש"א, דאף דאיכא עוד נפקא מינה לחייבי מיתות שנתערבו זה בזה, דידונו בקלה, כדתנן לקמן (ע"ט), מכל מקום במילתיה דרבי יוחנן מיירי באדם אחד שנתחייב ב' מיתות, ולכך נקיט הכי. והחמרא וחיי הקשה, מאי קא משמע לן רבי יוחנן בהאי נפקא מינה, הא מתניתין היא לקמן (פ"א). מי שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה. ואי אתיא לאשמעינן פלוגתא דרבי שמעון ורבנן איזו חמורה, הא איתא לה להדיא במתניתין לעיל (מ"ט): וכפירוש רש"י (שם) ד"ה סקילה, וכמו שנתבאר שם באות ט. ותירץ, דאתי לאשמעינן דהיאך משכחת לה שיעבור עבירה אחת שיתחייב בה שתי מיתות, ויחלקו רבנן ורבי שמעון באיזו מתחייב, דלא משכחת לה אלא בזינתה מאביה. [ולפירושו מתיישב נמי קושיית המהרש"א, אמאי לא אמרינן נפקא מינה לנתערבו].

ט) גמ', מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר וכו'. כתבו התוס' ד"ה מה כשהוציא, דהא דפשיטא ליה דנשואה להחמיר, היינו מכח גזרה שוה. והקשה המהרש"ל, איך סלקא דעתין למימר דבת כהן קילא מישראל. ותירץ, דסלקא דעתין דבת ישראל מחללת את אביה טפי, דאילו בת כהן, כיון שנשאר בקדושתו ועובד עבודה, אינו פוגם אותו כל כך, דמעלתו מכרעת. והמהרש"א תמה, מהא דאמרינן לעיל (בעמוד א) בין לרבנן בין לרבי שמעון מדאפקה רחמנא לבת כהן מבת ישראל לשריפה, שמע מינה שריפה חמורה, אם כן, פשיטא לגמ' דבת כהן חמירא טפי. ולהכי ביאר, דודאי פשיטא דבת כהן חמירא, אלא דכוונת רבי שמעון הכא לרווחא דמילתא, דאפילו אי ליכא סברא להחמיר בבת כהן, יש ללמדו מכח האי בנין אב מנשואה, ובנשואה נילף בגזרה שוה כמו שכתבו התוס'.

י) גמ', נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה וכו' או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם. הקשה הערוך לנר, כיון דדריש גזרה שוה דאביה, על כרחי קיבלה הכי מרבנותיה הלכה למשה מסיני, ואיך נאמר דנדרוש באופן אחר. [אמנם בתוס' בקידושין (כ): ד"ה גאולתו פירש רבינו תם בגזרה שוה דהתם, שאינו גזרה שוה גמורה אלא גילוי מילתא, והכי נמי יש לומר כאן. (א.ג.).] ועוד יש ליישב לפי מה שכתב רש"י לעיל (טו). ד"ה דבר, דהא דבעינן שקיבלה מרבו, היינו משום דבלאו הכי לא ידעינן דהוא מיותר. ואם כן יש לומר, דהכא היתה קבלה דקרא מיותר, אלא דלא ידעינן אי אתי לגזרה שוה או למעט כל אדם].

יא) גמ', נערה והיא נשואה מנין. כתב הערוך לנר, דהוי מצי למימר נערה והיא בעולה מנין, דלגבי נערה מאורסה דילפינן מינה, בעינן דוקא בתולה. יב) [רש"י ד"ה כשהוא אומר היא מחללת, משמע היא מחללת אותו ולא הוא מחללה. ולכאורה צריך עיון, דאם כן היאך דרשינן לקמן (נא.).] "היא ולא בועלה", כיון דכבר נדרש כאן. וצריך לומר, דהכא לאו מ"היא" דרשינן, אלא ממשמעות ד"את אביה מחללת", דמשמע שהיא מחללת אותו ולא הוא מחלל אותה].

יג) תוס' ד"ה תלמוד לומר, בתוה"ד, ושמעינן ליה לרבי עקיבא דפליג עליה, מכל מקום נעשית זונה בכמה ביאות. הקשה החמרא וחיי, מהא דאיתא ביבמות (ס"א): דאמר רבי עקיבא דזונה זו המופקרת, ופירש רש"י בד"ה מופקרת דאפילו פנויה, מאחר שהפקירה עצמה לכל נעשית זונה, ואם כן מה חידשו התוס' ומה הסתפקו בזה. וביאר, דמצינו לפרש התם דלא כפירוש רש"י דמיירי בפנויה, אלא דמיירי באשת איש, וסבר רבי עקיבא דאפילו אשת איש שזינתה, אינה נאסרת לכהן לאחר מיתת בעלה, אלא אם כן הפקירה עצמה לגמרי. ומכח מאי דמוקמינן בסמוך כרבי אלעזר הוכיחו

ולמה שינה הכתוב מסדר לבישתן, ועל כרחיך דיש טעם להזכיר כתונת קודם למכנסים, והיינו משום דמכסי כוליה גופא עדיף וכדמפרשינן בסמוך, ולהכי נקט נמי התנא כתונת ברישא.

דף נ ע"א

א) גמ', קסברי רבנן נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה וכו'. עיין פירוש רש"י ד"ה ומדאפקה. והרמב"ן במלחמות ה' (טו: מדפי הרי"ף) פירש הגמ' כפשוטה, דרבנן משמע להו מדכתיב "ובת כהן" דהיא עצמה אינה כהנת, והיינו נשואה.

ב) רש"י ד"ה ומדאפקה, בתוה"ד, דעל כרחיך ארוסה חמורה מנשואה שמחללת וכו' והכתוב החמיר עליה וכו' וארוסה בסקילה. המהרש"ל, דייק מדברי רש"י, דמילתא דפשיטא דסקילה חמירא מחנק, והקשה, הא בגמ' לא יליף דסקילה חמורה מחנק, אלא מהא דאפקה רחמנא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה. ולכך ביאר, דאין כוונת רש"י להוכיח דארוסה חמירה ממה שהיא בסקילה, אלא שאומר שכך הוא האמת שהחמיר רחמנא במיתתה. והמהרש"א תירץ, דמכל מקום לפי המסקנא דילפינן דשריפה וסייף חמירי מחנק, יש ללמוד בקל וחומר, דסקילה דחמירא משריפה, כל שכן דחמירא מחנק, וכמו שכתבו התוס' בד"ה סקילה.

ג) תוס' ד"ה סקילה, הוא הדין דהוה מצי למימר מקל וחומר משריפה או מסייף. הקשה בחידושי הגרע"א, היכי מצי למילף מסייף, הא אותה פירכא גופא דפרכינן הכא "אדרבא חנק חמור שניתן לאביו ואמו שהוקש כבודן לכבוד המקום", פרכינן לה נמי לגבי סייף, והא דמשני התם "אפילו הכי פושט ידו בעיקר עדיף", האי שינויא שייך נמי אסקילה שניתנה למגדף ועובד עבודה זרה, ובאמת הוה מצי תלמודא לשנויי הכי לגבי סקילה, (אלא דהכא בלאו הכי משני שפיר). ואם כן מה שייך למילף סקילה מסייף, הא אין מקור לסייף יותר מסקילה. ונשאר בצריך עיון גדול.

ד) גמ', סייף חמור מחנק שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד. הקשה בחידושי הגרע"א, דלפי מה שכתבו התוס' בד"ה קסברי, דאחר דידעינן דשריפה וסקילה חמורין מסייף, אמרינן דהטעם דעיר הנדחת בסייף, משום דממונן אבד ותרוייהו יחד שקולין כסקילה, אם כן, מה ההכרח דסייף חמור מחנק מדניתן לעיר הנדחת, דכמו דחוינן דלא ניתן להם סקילה החמורה, מטעם דנענשין דממונן אבד, כמו כן מצינו למימר דחנק חמיר מסייף, ומה שאין נענשים בחנק, משום דנענשין במה שממונן אבד.

ה) גמ', ומאי חומרא שכן הוקש כבודן לכבוד המקום. והקשו תוס' בד"ה אדרבה, וכי מפני שהוקש יהא חמור מכבוד המקום עצמו. ובחידושי הר"ן לעיל (מ"ט): ביאר, שחומרותו משום שמויק לאביו ואמו, דבר שאי אפשר כלפי מעלה.

ו) תוס' ד"ה אדרבה, בסוה"ד, ויש לומר דלא קאמר שיהא חמור מסקילה אלא כלומר חמור כסקילה שכן הוקש. כתב המהרש"א, דאף דתוס' מייתי להא דאמרינן בבבא קמא (כה). דקל וחומר לשכינה י"ד יום, (והיינו דכבוד השכינה עדיף), מכל מקום מסקינן התם דדיו לבא מן הדין להיות כנדון, ואף משום שכינה אמר הקדוש ברוך הוא שתאסף שבעת ימים. והחמרא וחיי כתב, דבדפוס ישן לא גרסי בקושיית התוס' ועוד דבכיצד הרגל, אלא דבכיצד הרגל, וכן איתא בתוס' הרא"ש. [וזה מתיישב כדברי המהרש"א, שתוס' לא הוכיחו מהתם דכבוד השכינה עדיף, אלא הוכיחו קושייתם הראשונה דלא אמרינן דכבוד אב עדיף].

דף נ ע"ב

מהרש"ל גרס כן בשם ספרים אחרים והקשה הרש"ש, דלכאורה היינו קושיא קמייתא. וביאר, דמלשון הברייתא "אף על פי שאינה כהנת" דהיינו שאינה נשואה לכהן, משמע דבקרא כתיב דמיירי בכהנת, ולהכי מקשה מידי כהנת כתיב.

(ז) רש"י ד"ה פסלה, בסוה"ד, דיליף לה מלא יחלל שני חילולין במשמע, שמחלל אותה ואת הולד. המהרש"ל תמה, דבקיודושין (עו). ילפינן דמחלל אותה, מעיקר משמעות דכתיב "לא יחלל" דמשמע לא יחולל, זה שהיה כשר ונתחלל, ולא מכח דמשמע שני חילולין. וכן תמה על רש"י בקיודושין (עה). ד"ה מכהן גדול, שכתב דבהאי פירקא לקמן יליף לה מ"לא יחלל" שני חילולין במשמע. והמהרש"א תירץ, דרש"י סבר דודאי מעיקר הכתוב אין ללמוד שפוסל האשה, דפשיטה דקרא בזרעו מיירי, דכתיב "לא יחלל זרעו". אם כן ודאי עיקר הדרשה מהא דכתיב "לא יחלל" ולא כתיב לא יחל, דמשמע דאתי לרבווי עוד חילול. ואף הגמ' בקיודושין (עו). סמכה אהאי דרשה, וכוונת הגמ', דמכח יתורא מוקמינן קרא במי שהיה כשר ונתחלל.

(ח) גמ', נישאת לאחד מן הפסולים וכו' ומיתתה בחנק דרבי מאיר. ובירושלמי דתרומות (פ"ז ה"ב) איתא, דרבי מאיר דריש מדכתיב "את אביה היא מחללת", דמשמע שלולי הזנות ראויה היא לחזור לבית אביה, יצתה זו שאינה ראויה לחזור לבית אביה אף לולי הזנות. ורש"י בכריתות (ז). ד"ה ומיתתה בחנק כתב, דטעמא דרבי מאיר משום דהשתא זרה היא. ונלכאורה צריך ביאור, דהא רבנן דרשי מיתורא ד"איש" לרבות, ואי רבי מאיר מודה להאי דרשה, היאך מפקינן מהדרשה מכח מה שנקראת זרה, הא לא כתיב בקרא כהנת. ואפשר דסבר רבי מאיר, דמיתורא אין לך לרבות אלא נשאת לישראל, דלא נקראת זרה, אבל מהיכי תיתי לרבות דאף נפסלה, נקראת זרה. (א.ג.).

(ט) גמ', וחכמים אומרים זו וזו משלמות קרן ולא חומש. בכריתות (ז). איתא, דטעמא דפטורה מן החומש לרבנן, משום דכל היכא דכתיב "זר" בעינן זר מתחילתו ועד סופו, ורבי מאיר סבר דהשתא מיהא זרה היא.

דף נא ע"ב

(ז) רש"י ד"ה איפור, בתוה"ד, והאי דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה. הקשה בחידושי הר"ן, דלהאי פירושא צריך לומר, דטעמא דסירכא נקט שייך נמי אשאר אמוראי דפירשו דאת אביה היינו רשות אביה, ומלשון הגמ' משמע, דלא איצטריך להאי טעמא אלא לרבינא. ולכך פירש הר"ן כפירוש הראשון בתוס' ד"ה סירכא.

(יא) גמ', אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב הלכה כדשלח רבין. תמה בחמרא וחיי, איך יתכן שרב יפסוק הלכה כרבין שאמר משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא שהוא תלמיד רבי יוחנן. ובפרט דאתי לאפוקי מרבינא שהיה בסוף האמוראים. ואין לומר שהיינו רבינא הקדמון שהיה בימי רב יוסף, דמדנקבעו דבריו אחר דברי רבא, שמע מינה שהוא רבינא האחרון. ותירץ בדוחק, שאף בימי רב נשאו ונתנו בפירוש הברייתא, ורב אסיק להלכה כאותו פירוש שפירש אחר כך רבי יוסי ברבי חנינא, ורק התלמוד קבעו בלשון הלכה כרבין וכו'. [ומצינו כעין זה ברשב"ם בבא בתרא (נא). ד"ה כדרב יוסף].

(יב) גמ', אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני. לכאורה צריך עיון, דרש"י בבבא מציעא (קיד:): ד"ה בארבעה פירש, דהטעם שהיו עוסקים האמוראים בסדר קדשים אף שאינו נוהג בזמן הזה, משום דתלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה כאילו מקריבים בבית המקדש. ואם כן היאך הוכיח אביי מזה דשונין שחיטת קדשים, להך דהכא, והיינו משום "דרוש וקבל שכר".

התוס' דאף רבי עקיבא מיירי בפנויה, והיינו דוקא במופקרת לכל, וכרש"י שם. ובתירוץ השני רצו לדחות זאת, ולומר דלעולם רבי עקיבא לא מיירי בפנויה. ובסוף מסקי, דסבירא ליה כרבי אלעזר, אלא דלרבי אלעזר סגי בחדא זימנא, ולרבי עקיבא דוקא במופקרת. והמלא הרועים דייק מלשון התוס', "נעשית זונה בכמה ביאות" דמשמע דאפילו אם זינתה מאדם אחד כמה פעמים, והקשה, דהתם אמר רבי עקיבא דבעינן מופקרת.

דף נא ע"א

(א) גמ', ניסת ללוי ולישראל לעובר כוכבים וכו'. תמהו הגרע"א בחידושו, המצפה איתן והרש"ש, הא אין קידושין לעכורם. ובתוס' לעיל (ג): ד"ה תלמוד לומר גרסי "לכותי". וכן גרס היד רמה, וכתב, דלהכי לא נקט גוי אלא כותי, משום דשייך במצוות ויש לו קידושין. וכן הגירסא בדפוסים ישנים בגמ' וברש"י, וכן כתב הרמב"ן ביבמות (עח:): בשם רש"י כאן. [נאמנם לכאורה עדיין קשה מה שכתב רש"י בד"ה עובר כוכבים, דאית ביה לאו ד"לא תתחתן בם". דממה נפשך, אם כמאן דאמר כותים גרי אמת הם, הרי אין בהם לאו דלא תתחתן [שהרי אינם משבעה עממין], ואם כמאן דאמר גרי אריות הם, הוה כשאר נכרים, ולא תפסי בהו קידושין].

(ב) גמ', חיללה שבת בת סקילה היא. פירש רש"י בד"ה חיללה שבת, והיכי סלקא דעתך דהיקל בה הכתוב. הקשה התוס' הרא"ש, דנימא דמהאי קרא גופא מוכח דשרפה חמורה מסקילה, מדהוציא הכתוב בת כהן מבת ישראל מסקילה לשריפה. ואין לתרץ, דכיון דלא מוכח בקרא דמיירי בחילול שבת דוקא, ודאי עדיף לפרש הכתוב בזנות, משום דמסברא אמרינן דסקילה חמורה, דהא לעיל (ג). מקשינן אדרבי שמעון דאמר שריפה חמורה, דאדרבא סקילה חמורה מדיניתנה למגדף ועבודה זרה, ומשני, מדהוציא הכתוב ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה. חזינן דאף דלא מפורש בקרא דמיירי אף בנשואה, מכל מקום לא עבדינן אוקימתא בקרא כדי ליישב הסברא. [ולפי מה שיתבאר להלן באות ג, דהא דכתיב את אביה היא מחללת פשיטא דלא קאי אלא אזנות, לכאורה יש לומר דלהכי אינו דוחק להעמיד גם רישא דקרא רק בזנות ולא בחילול שבת. ורבי שמעון העמיד קרא גם בנשואה משום שאין רמו כלל בקרא להעמיד רק בארוסה].

(ג) גמ', סלקא דעתך אמינא הואיל והחמיר בהו רחמנא בכהני דרבי בהו מצוות יתירות. הקשה הערוך לנר, מאי בעינן להאי טעמא, הא מפורש בכתוב טעמא ד"את אביה היא מחללת". ותירץ, דבשאר עבירות חוץ מזנות לא שייך כל כך האי טעמא, דליכא פגם לאביה אלא בזנות. ובכך ביאר נמי הא דמקשינן הכא "מאי שנא מיניה דידיה", ולפי האמת דמיירי בזנות לא מקשינן הכי. והיינו משום דזנות יש טעם דוקא כלפי בת כהן יותר מכהן עצמו, משום דמחללת את אביה, אבל למאי דמוקי בחילול שבת, מקשינן מאי שנא.

(ד) גמ', הא לזנות כתיב, כדרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה וכו'. הקשה הערוך לנר, מאי דוחקיה לאוקמה כרבי אלעזר דלית הלכתא כוותיה, הא אפילו לרבנן דפליגי עליה, מכל מקום בביאת נתין וממזר סברי דנעשית זונה, ואם כן אפשר לפרש הא דקתני "יכול אפילו פנויה", דהיינו בבא עליה נתין או ממזר, דזה מיקרי "לזנות".

(ה) גמ', סלקא דעתך אמינא קרא לאפוקי מדרבא. הקשה בחידושי הר"ן, דהא אין אדם דן גזירה שוה מעצמו, ואם היא בקבלה איך אתי קרא לאפוקי מינה, ואם אינה בקבלה, מה צריך קרא לאפוקי מינה. ותירץ, דסלקא דעתין דנדרוש הגזירה שוה ד"הנה הנה" רק לענין אזהרה, ולא לענין שריפה.

(ו) גמ', משום דאינוסיבה להני לאו בת כהן היא ותו מידי כהנת לכהן כתיב.

(א.ג.)

יג) תוס' ד"ה הלכתא למשיחא, בתוה"ד, והא דפסקינן הלכה כרבי יוסי וכו'. **המהר"ם** תמה מה קשיא להו, הא בהדיא אמרינן הכא, דדוקא משום דבסוגיא דשמעתתא לא שייך למימר הלכתא וכדפירש **רש"י בד"ה הכי קאמינא,** וכמו שתיצרו התוס' בסוף דבריהם. וכתב, דעל כרחק תוס' לא גרסי הכי בגמ', אלא גרסי "הכי קאמרי הלכתא למה ליי". נוכח גרסינן **בזבחים (מה.)**. ולפי שינויא בתרא אפשר דגרסי כגירסתינו, או דגרסי כדמעיקרא, ומכל מקום מפרשי לה כמו לגירסתינו. והיך רמא מפרש, דהא דאמרינן "הלכה קאמר" אינו מהקושיא כדפירש **רש"י,** אלא תירוץ, דהא דאמרינן "הלכה כדשלח רבין" אין הכוונה מלשון פסק הלכה, אלא מלשון הילוך, דהילוך שמועה זו, כדשלח רבין.

יד) בא"ד, ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפרק בית שמאי. **המהרש"א** הביא דברי **התוס' ביומא (יג.) ד"ה הלכה,** שביארו האי שינויא טפי, שהגמ' אינו תפסה זה לקושיא הלכתא למשיחא, ורק רב יוסף מקשה קושיא זו בשני המקומות. וכתב, דצריך לומר דתוס' גרסי **בזבחים (מה.)** אמר רב יוסף הלכתא למשיחא, אבל לפנינו הגירסא שם אמר רבא הלכתא למשיחא.

טו) בא"ד, דלא פריך אלא היכא דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסורא. **ובתוס' ביומא (שם)** ביארו, דכיון דאיכא תרתי, הוי מילתא דלא שכיחא כלל. **והתוס' ישנים (שם) ד"ה הלכה, והריטב"א (שם)** כתבו, דלימות המשיח יהיו כולם צדיקים, ולהכי אין צריך לפסוק הלכה כבהאי גונא.

טז) בא"ד, דלא פריך אלא היכי דלא נפקא מינה אלא ליישב לישני דשמעתין וכו'. הקשה **המהר"ם,** הא במה שהביאו התוס' מפרק בית שמאי, לא מיירי בלישנא דשמעתין, ואפילו הכי פריך התם הכי. ודוחק לומר דהתוס' לא באו בתירוץ זה אלא ליישב הקושיא מסוגיין.

יז) תוס' ד"ה לאחיו, בסוה"ד, ואי מהתם הוה אמינא הני מילי היכא דמעדין נמי על הבעל. אבל **הריטב"א במכות (ב.)** כתב, דאף אליבא דאמת, דוקא כשבאו לחייב אף הבעל, נידונים במיתתו. אבל כשלא באו לחייבו, נידונים הם במיתתו. ודייק כן מדברי **רש"י (שם) ד"ה חוץ.**

יח) גמ', ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה. בתוס' יבמות (סח:) ד"ה כמאן הוכיחו מכאן, דאף רבי ישמעאל דריש "ווי" יתירי. ובתירוץ בתרא שם כתבו, דרבי ישמעאל לא דריש "ווי" כלל, וקושיית הגמ' כאן אתיא ליישב את דברי רבי ישמעאל אליבא דמאן דדריש ווי.

דף נב ע"א

א) גמ', מבעי ליה לכדתניא וכו' שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול וכו'. ביאר **היד רמא,** דאתי קרא לאשמועינן טעמו של דבר, מפני מה החמיר הכתוב לדונה בשריפה, דלרבי ישמעאל חמורה מסקילה, והיינו משום שמחללת את אביה בענין זה. אי נמי דאשמעינן קרא הא מילתא, דקרינן לרשיעא בר צדיקא, רשיעא בר רשיעא. **והמרדכי (בסימן תשיז)** כתב בשם **רש"י,** ד"אם היו נוהגין בו קודש", היינו לפתוח ראשון ולברך ראשון. והקשה, אם כן כהן שיש לו בת שזינתה, אין לו לפתוח ראשון ולברך ראשון. ותירץ, דמצינו לפרש דהאי "נוהגין בו חול", רשות היא, ולא חובה, ולהכי שרי ליה לפתוח ראשון ולברך ראשון. וכן פסק **הרמ"א (באורח חיים סימן קכח,** סעיף מא.) **דאין חייבין לקדשו.**

ב) מתני', היו משקעין אותו בזבל. פירש **רש"י בד"ה משקעין,** כדי שלא יתהפך אנה ואנה ותיפול הפתילה על בשרו מבחוץ. והקשה **היד רמא,** דאכתי מצי להשתמט בגופו (שאינו שקוע אלא עד ארכובותיו), ובפיו. ועוד,

דאמאי עבדינן הכי בנחנקין כדתנן **לקמן (בעמוד ב),** דלא שייך האי טעמא דנפילת הפתילה. (ועיין באות ט). ועוד, דבנהרגין נמי נעביד הכי. ועוד, אמאי משקעין אותו דוקא בזבל. ומשום הכי פירש, דהטעם הוא, כדי שלא יתהפך לכאן ולכאן ויקלקלם ברעי, ועל ידי זה לא יוכל להתהפך, ויוכלו להזהר ממנו. והא דעבדינן הכי דוקא לנשרפין ונחנקין, משום שיש שהות במיתתן ואיכא למיחש להאי קילקולא, אבל בנהרגין שאין שהות במיתתן, לא חיישינן.

ג) מתני', ונותן סודר קשה לתוך הרכה. פירש **רש"י בד"ה קשה,** שהקשה מחבל גרונו ומנוולתו וכו'. והיך רמא כתב, דכיון דילפינן בגמ' שריפת נשמה וגוף קיים, אם יקרע הקשה את בשרו, בעינן גוף קיים וליכא.

ד) מתני', זה מושך אצלו וזה מושך אצלו. כתב **הרמב"ם (בפס"ו מסנהדרין ה"ג), דשני עדין,** זה מושך אצלו וזה מושך אצלו. **והשושנים לדוד** כתב, דאחד מן העדים זורק הפתילה לתוך פיו כדכתיב "יד העדים תהיה בו וגו'".

ה) גמ', מאי דכתיב בחנפי לעגי מעוג וגו' בשביל חנופה שהחניפו לקרח וכו'. ביאר **היד רמא,** דפסוק זה בני קרח אמרוהו כנגד עדתם, כדמשמע בספר **תהלים (לה),** דכל המזמור, לבני קרח הוא.

ו) גמ', הוה אמינא שריפת נשמה וכו' לאו שריפה היא כלל, ואי משום ואהבת וגו' לפיש ליה חבילי זמורות וכו'. כתב **בחדושי הר"ן,** דלרווחא דמילתא אמרו כן, דנפיש ליה חבילי זמורות, דהא ודאי לפי מאי דהוה סבירא לן דשריפת נשמה אינו שריפה כלל, משום "ואהבת לרעך כמוך" לא נוכל לשנותו למיתה אחרת שאינה מיתה הכתובה בו.

ז) תוס' ד"ה שכן מכשיר, תימה דלא חשיב מכפר. כתב **החמרא וחיי,** דאין לתרץ דבני אהרן ועדת קרח נמי מיתתן מכפרתן, דלא אשכחן דמיתה מכפרת אלא במיתת בית דין שמתוודה תחילה, וכדתנן **לעיל (מג:),** אבל בני אהרן ועדת קרח שמתו בפתע פתאום, אין מיתתן מכפרת. (ועיין בסוגיא **דלעיל (מז.)**).

דף נב ע"ב

ח) גמ', למה תלמיד חכם דומה וכו'. פירש **רש"י בד"ה למה,** דמשום דאיירי בעדת קרח נקיט לה. **והמאירי** כתב, אף על פי שמדת הרבנות שנואה, [וכדפירש (בעמוד א) לגבי בני אהרן], ראוי לתלמיד חכם ולבן מעלה להסתלסל במידותיו וכו' שלא יתהדיט בין עמי הארצות. [ומשמע שמפרש, דנקט לה אגב מעשה דבני אהרן שנזכר בסמוך].

ט) תוס' ד"ה בזמן, הוה מצי למימר כדרשינן בפרק הנחנקין (לקמן פז.) מלמד שהמקום גורם.

י) בא"ד, כדרשינן בפרק הנחנקין (לקמן פז.) וכו'. ולכאורה התם לא מיירי אלא לגבי המראת זקן ממרא, דצריך להמרות את בית דין של שבעים ואחד היושבים בלשכת הגזית, ולא מיירי בעיקר דיני נפשות דנידונין בבית של כ"ג בכל מקום. אלא **דבעבודה זרה (ח:)** אמרינן, דמחמת דגלו סנהדרין גדולה ממקומן, לא דנו דיני נפשות כלל, מכח האי דרשה ד"מן המקום ההוא" מלמד שהמקום גורם. **והתוס' שם ד"ה מלמד תמהו,** איך ילפינן מהתם לענין דיני נפשות. ותירצו, דילפינן (מדכתיב שופטים ושוטרים תתן לך וגו' לא תטע לך וגו' אצל מזבח ה'), דכל זמן שסנהדרין גדולה במקומן כדין אצל המזבח, תתן שופטים בכל שעריך לדון דיני נפשות, נסתלקו הם, בטלו דיני נפשות. **והיך רמא לעיל (מא.)** כתב, דבאמת אף כשאין סנהדרין גדולה במקומן מצו למידן דיני נפשות, וקרא דמן המקום ההוא לא שייך אלא להמראת זקן ממרא. והא דאמרינן **בעבודה זרה (ח:)** דגלו ממקומן שלא לדון דיני נפשות, לא משום שאי אפשר לדון, אלא שלא רצו לדון דיני נפשות,

וגלו לפירסומא מילתא. (עיין שם).

יא גמ', אמר רב יוסף טעה בתרתי וכו'. כתב המהרש"ל, דנראה ליישב דעת רב חמא, שעשה כן מדין בית דין מבין ועונשין שלא מן התורה לצורך שעה, ולהכי לא שרפה כדין שריפה בפתילה, כדי שלא יאמרו שדנים דיני נפשות בזמן הזה. והערוך לנר כתב ליישב הא דאמר רב יוסף דרב חמא טעה, (ולא אמר שעשה לצורך שעה), על פי מה שכתב בחידושי הר"ן לעיל (מו.), דדוקא בית דין סמוכים יכולים לענוש מיתה למי שאינו מחוייב, ורב חמא לא היה סמוך.

יב גמ', טעה בדרב מתנה. פירש רש"י בד"ה טעה בדרב מתנה, דאמר לעיל ושריפת בית דין פתילה של אבר היא. הקשה היד רמה, אמאי לא אמר דטעה בדמתניתין, דקתני דזורק פתילה לתוך פיו, ולא שורפו בחבילת זמורות. ותירץ, דניחא לאתווי דרב מתנה, שהביא הילפותא מעדת קרח.

יג מתני', אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו. ביאר היד רמה, משום דקופיץ אינו חד כסיף, ומשבר את הבשר הסמוך למקום החתך מכאן ומכאן. והביא יש מפרשים, שהניווול הוא משום דקופיץ עשוי לבהמה, אבל סייף עשוי לאדם.

יד גמ', אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה וכו'. וכתבו התוס' ד"ה רבי יהודה, דהא דקרי רבי יהודה למיתה דאמרי רבנן "ניווול", היינו משום דכתיב "בחוקותיהם לא תלכו". וביאר היד רמה, דדין מנוול ומאוס הוא זה ללמוד מדרכי האמורי. ובפסקי הרי"ד ביאר, דבזיון הוא לנ שנהרגהו כדרכי הגויים. עוד פירש, דהא דקאמר במתניתין ניוול הוא, היינו דאף זהו ניוול, ואם כן מוטב שנהרגהו בקופיץ אף שהוא יותר ניוול, משנהרגהו בסיף שהוא חוק הגויים.

טו גמ', כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן. ביאר היד רמה, דבקרא (דברים יג טו) כתיב לפי חרב, ומשמע בין בסיף בין בקופיץ. ובדין הוא דליעביד בין בסיף בין בקופיץ, אלא משום דכתיב ואהבת לרעך כמוך ובעינן ברור לו מיתה יפה, עבדינן דוקא בסיף. נדחיק משמע בדברי הגמ' בסוף הסוגיא]. וכתבו התוס' בעבודה זרה (יא.) ד"ה ואי, דאף רבי יהודה מודי דאי הוה כתיב באורייתא שרי, אלא דהכא לא כתיב בהדיא סייף, אלא חרב, ואיכא למימר דקופיץ בכלל חרב.

טז גמ', לאו מינייהו קא גמרינן. ביאר בחידושי הר"ן, דטעם ההיתר, משום דכל איסור חוקות העכו"ם היינו שמא ימשך האדם אחריהם. וכתב הר"ן, דאינו שייך אלא בדבר שהם עושים ואין בו טעם, אבל בדבר שיש בו טעם שרי. וכן כתב הר"ן בעבודה זרה (ב: בדפי הרי"ף), והביאו הרמ"א (ביורה דעה סימן קעח, א). ובביאור הגר"א (שם סק"ז) תמה עליו, מהא דמבואר בסוגיין דאי לאו דכתיב סייף באורייתא, היה בו משום חוקות הגויים, ואף דאיכא ביה טעמא רבה, שלא יהיה ניוול. וביאר הא דאמרינן דכיון דכתיב באורייתא לאו מינייהו גמרינן, דהיינו דכל האיסור רק ללמוד מהן, וכל דבר שהיינו עושין זולתם, שרי.

יז גמ', ואימא דכריז ליה מיברז, לפי חרב כתיב. הקשה היד רמה, ד"לפי חרב" לא כתיב אלא בעיר הנדחת, אבל ברצח לא ילפינן אלא מקרא דחרב נוקמת, ולא כתיב שם לפי חרב. ותירץ, דאמרינן לקמן (נג.) דארבע מיתות גמרא גמירי להו, ואי נימא דחרב בעיר הנדחת אינה כחרב דרצח, הוה להו חמישה מיתות.

יח גמ', ולא קל וחומר הוא וכו'. כתב היד רמה, דאף דאין עונשין מן הדין, הני מילי לחייב עונש היכא דלא כתיב, אבל הכא דכתיב מיתה סתם, גילוי מילתא בעלמא הוא.

יט מתני', היו משקעין אותו בזבל. הקשה היד רמה (בעמוד א) לפי מה

שפירש רש"י (שם) בד"ה משקעין אותו, דהיינו כדי שלא יתהפך אנה ואנה ותיפול הפתילה מבחוץ, הכא בחנק לא שייך האי חששא, ואמאי משקעין אותו. והתפארת ישראל (פרק ז אות יט) כתב, בעינן לשקעו, כדי שלא יתהפך אנה ואנה, ולא יוכלו העדים למשוך בסודר יפה, ויצטער זמן מרובה.

כ גמ', איש פרט לקטן. הגרע"א בגליון הש"ס ציין לתוס' בקידושין (יט.) ד"ה איש, דהא דאיצטריך למעוטי קטן, משום שהאשה נהרגת על ידו. ותוס' בערכין (ג.) ד"ה למעוטי כתבו, דאיצטריך למעוטי קטן, משום דסלקא דעתין דיהרג משום קלון האשה, וכדמצינו לגבי בהמה הרבעת שנהרגת. ובחידושי הרמב"ן בקידושין (יט.) תירץ בשם הר"א אב"ד, דהכא מיירי בקטן פחות מבן תשע, ואתי קרא לפטור את האשה, דאין ביאתו ביאה. וכן הובא בגליון הגמרא בשם הסמ"ג (ל"ת קג).

כא תוס' ד"ה פרט, בתוה"ד, וסלקא דעתך כיון דמדאורייתא רמיא קמיה וכו'. ופירש רש"י בקידושין (יט.) ד"ה דמדאורייתא חזיא ליה, דזוקקה לו וכו' וקנאה ליורשה. והתוס' (שם) ד"ה ומדאורייתא הקשו, דביבמות (צו:) מוכח, דלא קנאה בביאה, ומדמי רק מדרבנן לפסלה על האחין. ולהכי פירשו, דכיון דאם היה גדול היה קונה אותה בביאה, סלקא דעתין דאף בקטן תהיה חשובה כאשתו מדאורייתא, קמשמע לן מיעוטא דמדאורייתא לא קני לה. והערוך לנר הקשה על מה שפירש רש"י (כאן) בד"ה פרט, דאשמעינן דקטן אין לו קידושין, דהא לפירושו בקידושין, ממעטינן הכא ממיטה אף במקום דתפסו קידושיו.

כב רש"י ד"ה לאשת אחרים, בתוה"ד, אשמעינן שאין קידושין לכותי. ובחידושי הר"ן הקשה, דהא מכל מקום בן נח קונה אשה על ידי בעילה וכדאמרינן לקמן (נז:) דבעולת בעל יש להם, אלא שגזירת הכתוב לפטור את ישראל, דכתיב אשת רעהו.

כג תוס' ד"ה פרט, בתוה"ד, איסורא מיהא איכא מדאיצטריך למישרי יפת תואר. ובתוס' הרא"ש ביאר, דמהא גופא ילפינן האי איסורא, מדאיצטריך למישרי יפת תואר. אבל בתוס' בקידושין (כא:) ד"ה אשת כתבו, דילפינן לה מדכתיב "ודבק באשתו" ולא באשת חברו [וכדאיתא לקמן (נח.) גבי בן נח].

כד רש"י ד"ה אלא, ולקמן מפרש בארבע מיתות כסדרן גמרא גמיר להו. הקשה הערוך לנר, דלקמן (נד.) לא אמרינן אלא דגמירי ארבע מיתות, אבל לא נזכר שם סידרן. (ועיין בפירוש רש"י שם ד"ה ארבע מיתות). ועוד, דאי גמירי סדרן מסיני, למה לי כל השקלא וטריא לעיל (מט. נ.) איזו מיתה חמורה.

דף נג ע"א

א גמ', בשלמא לרבי יונתן כדמפרש רבי טעמא וכו'. הקשה הערוך לנר, כיון דלא נזכר חנק בהדיא, מהיכי תיתי לקיים מיתה שאין בה רושם על ידי חניקה בסודרין בצוארו דוקא, דילמא על ידי טביעה במים וכיוצא בזה. ותירץ, דהוא משום ברור לו מיתה יפה, דאין מיתה יפה ושימות מהר, כמו בחנק.

ב רש"י ד"ה ארבע מיתות, בתוה"ד, על כרחך קלה היא מכולן וכו'. כתב המהרש"א, דלפי זה, בריש פירקין לעיל (ג.) דילפינן דחנק קיל מכולהו מכח ראיות, הוי מצוי לאוכוחי מהך ראייה שכתב רש"י, דכיון דלא פירש למי ינתן, על כרחך קלה היא מכולן.

ג תוס' ד"ה קמיפלגי, בתוה"ד, מסתמא מדסבר כרבי שמעון דשריפה חמורה סבר נמי כוותיה דסייף קיל. בתוס' הרא"ש ביאר, דלא מסתברא דאיכא שלש מחלוקות בדבר.

ד גמ', אמר ליה רבי זירא לאביי וכו' במות יומתו גמרי או בדמיהם בם גמרי.

עשה, דמדאורייתא אינה מתייבמת. והגרע"א בגליון הש"ס הקשה, דמסקנת הגמ' ביבמות (כ:): דהאי קרא ד"יבמתו" לא קאי אחייבי לאוין.

דף נג ע"ב

(ט) גמ', איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. כתב בחידושי הרמב"ן מכות (יג.), דכל היכא דתני חלוצה גבי דאורייתא, לאו דוקא, אלא שיגרא דלישנא הוא אגב גרושה, דבאמת חלוצה אינה אלא מדרבנן.

(ו) גמ', דכתיב קדושים יהיו. הקשו התוס' בבבא מציעא (ל.) ד"ה הא, אמאי אמרינן לעיל (יט.) דאלמנה מן האירוסין אין בה אלא לא תעשה, הא איכא בה נמי עשה ד"קדושים יהיו", וכדאיתא בגמ' (שם) לגבי איסור טומאת מתים. ותיצרו, ד"קדושים יהיו" לא קאי אלא אמאי דכתיב בהאי פרשה. [כלומר בפרשת כהן הדיוט, ולא אאלמנה דכתיבא בפרשת כהן גדול. ולפי זה בגרושה איכא עשה, ומדאורייתא אינה מתייבמת, ואם בעלו לא קנו.] והרמב"ם לא הזכיר עשה ד"קדושים יהיו" במנין המצוות ולא בהלכות איסורי ביאה (לגבי גרושה), ולא בהלכות אבל (לגבי טומאת מתים). והזכירו רק בדרך אגב (בפי"א מגזלה ואבדה הי"ח) גבי טומאת מתים.

(יא) גמ', וחייבי לאוין לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום. בתוס' ד"ה וחייבי הקשו, מנלן לדמותן לענין זה, דהא איכא למימר יבא עשה וידחה לא תעשה. והתוס' הרא"ש תירץ, דילפינן מדכתיב "לקחת את יבמתו", דלחכי אפקה רחמנא בלשון קיחה, שיהיו בה ליקוחין. וכעין זה כתב היד רמה, דילפינן מדכתיב "ולקחה לו לאשה", דמשמע שיהיו בה ליקוחין. ובחידושי הרמב"ן ביבמות (ט.) ביאר קושיית התוס', דהא אפילו חייבי כריתות דלא תפסי בהו קידושין אמרינן ביבמות (ג:): דהיו מתייבמות, אי לאו משום דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. [ודלא כתירוץ התוס' הרא"ש והיד רמה]. והקהילות יעקב ביבמות (סימן א) תירץ, דהגמ' התם אזלא להאי גיסא דעשה דוחה לא תעשה הוי "הותרה" ולא דחוויה, ואם כן האיטור כמאן דליתא, וממילא בכהאי גונא דנדרחה מפני העשה, היה תופס בהו קידושין. אבל הכא אזלינן להאי גיסא דעשה דוחה לא תעשה הוי "דחוויה" ולא הותרה, ואם כן אף אם ידחה לא יתפוס בהו קידושין, ושפיר ילפינן מלשון קיחה דאין יבום אלא במקום הראוי לתפיסת קידושין.

(יב) גמ', אלא אמו שהיא אשת אביו קאי הכא וממעט לה וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, דהוה ליה למימר, דקרא דמעט אמך היא ולא משום אשת אב, היינו בילדתו בזנות, דמעיקרא היתה אמו ולא אשת אביו, ואחר כך נשאה אביו, ואתי מיעוטא למימר דלא יחול אישות אשת אב עליה אחר שכבר נאסרה משום אמו. ואידך קרא דמעט אשת אביך היא ולא משום אמו, היינו בילדתו באישות, דמעיקרא היו שני השמות, ובוזה מיעט הכתוב דיתחייב רק משום אשת אב ולא משום אמו.

כתב בחידושי רבינו יונה, דאף דתניא בהדיא לקמן (נד. וסו.) דילפינן מ"דמיהם בם", צריך לומר, דרבי זירא ואביי לא שמיע להו הני מתנייתא.

(ה) גמ', מות יומתו למה לי כדתניא וכו' שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול וכו'. כתבו התוס' לעיל (מה:): ד"ה משום, דמהכא חזינן, דכל הנסקלין, אם אי אפשר להמיתן במיתה הכתובה בהן ממיתין אותם במיתה אחרת. אבל הרמב"ם (בפי"ד מסנהדרין ה"ח) כתב, דכל חייבי מיתות בית דין, אם עמד על נפשו ואי אפשר להמיתו במיתה הכתובה בו, הורגין אותו עדיו בכל מיתה, ולשאר העם אין רשות להרגו תחילה, אבל רוצח שברח, ממיתין אותו כל אדם.

(ו) גמ', ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה וכו' ליגמרו מאשת איש. הקשה המהרש"ל, אם כן גזרה שוה מאי אהני, הא בלאו גזירה שוה נמי ידעינן דסתם מיתה בחנק, וכעין שהקשו התוס' בד"ה דאי. ותיירץ, דהא אשכחא בנסקלין דכתיב בהו מיתה סתם, ואפילו הכי אינם בחנק אלא בסקילה, ואם כן שפיר איצטריך גזרה שוה למילף דהכא הוי בחנק. [אמנם למסקנא אין להוכיח מנסקלין, דהתם איכא גזרה שוה דמיהם הם]. והמהרש"א כתב, דלא קשיא מידי, דודאי אי ילפינן מ"מות יומת", לא נתקבלה הגזרה שוה לכל מילי. וכדחזינן ברצח דכתיב ביה "מות יומת" והוי בסיף, וכן אשת איש בחנק, אלא דנתקבלה גזרה שוה סתם למילף מות יומת, ואם כן הא דמשני הכא דליגמר מכה אביו מאשת איש, באמת אינו מכח גזרה שוה, אלא משום דאי אתה רשאי להחמיר.

(ז) רש"י ד"ה והמקלל אביו ואמו, החמיר בממכה משום דאיכא תרתי קלון אביו ואמו ומוציא שם שמים לבטלה. והרמב"ן בפירוש התורה (שמות כ"א ט"ו) הוסיף טעם, דהיינו משום דמקלל שכיח טפי ממכה, ומשום הכי החמירה בו התורה יותר. ורבינו יונה בשערי תשובה (שער ג, סג) כתב, דיש לראות עוון הלשון וכובד פשעו, שהמקלל אביו ואמו ענשו חמור מן המכה. שמשפט המקלל בסקילה, שהיא חמורה במיתות בית דין, והמכה ענשו בחנק. [ולכאורה טעמו של רש"י ניחא למאן דאמר לקמן (סו.) דאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד, אבל למאן דאמר התם דאף בכינוי חייב, ופירש רש"י בד"ה קללם, דהינו אף רחום וחנון, ליכא בהו איסור הזכרת שם שמים לבטלה. ושנא סבר רש"י דבהא גופא פליגי תנאי, דלמאן דאמר דבעינן שם המיוחד, על כרחך טעמו משום חומרא דהזכרת שם שמים, דאי משום אביו ואמו, ליכא נפקא מינה אם קללם בשם המיוחד או בכינוי. וכאן פירש אליבא דהאי מאן דאמר אבל לאידך מאן דאמר בעי טעמא אחרינא. (א.ג.א.).]

(ח) רש"י ד"ה איסור מצוה, בתוה"ד, מרבינן התם מיבמתו יבמתו יש לך אחרת שעולה השערה לחלוץ ואינה עולה ליבום וכו'. וברש"י ד"ה ולא מתייבמת כתב, וכי תימא תיתי עשה וכו' גזרה ביאה ראשונה וכו' אטו ביאה שניה. והקשה המהרש"א, דדבריו אלו סתרו אהדדי, דאי מדאורייתא ראויה לייבום ורק משום גזירה אינה מייבמת, אמאי בעי לרבוויי מ"יבמתו יבמתו" דעולה לחליצה. אלא דלא איצטריך האי ריבויא ד"יבמתו" אלא לחייבי

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45
בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה
של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת
שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ה"כפט"ז)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>